

Stepinac — početak kraja komunizma (1)

Strah pred mrtvim svjedokom

Zagrebački nadbiskup metropolit kardinal Alojzije Stepinac priminuo je na današnji dan prije 31 godinu — 10. veljače 1960. Umro je ne dovršivši izdržavanje kazne — 16 godina lišenja slobode — kojom ga je kaznio komunistički sud 1948. Istina, samo dio te kazne odbrojio je u tammici u Lepoglavi. Godine 1951., početkom prosinca, prenijestili su ga u rodni mu Krišćić, u zatočeništvo. Kad je ondje umro, komunističke vlasti su se tako prestrashile da su sav kraj oko Krišćića prekrili vojskom u potrebu. Patrole su zaustavljale seljačka kola po njivama, čak ona što su prevozila stariško gnijivo. Na mnogim željezničkim i autobusnim postajama s kojih su predviđali veći broj vjernika koji bi posli na kardinalov sprovod, jednostavno su ljudima prigjeđili ulaziti u vozila. Nije bilo razvidno čega se vlastodržci toliko boje. Stepinac je umro u zatočeništvu, u njihovoj vlasti, bez ikakva otpora.

● Komunisti su znali koga se trebaju bojati

Clo hrvatski narod zajedno sa svim stanovništvom hrvatskih zemalja nije se u ono doba usudio ni glasno stajati pod jarmom koj mu je bio nametnut. U Hrvatskoj nije bilo nikakva organiziranog otpora komunističkoj diktaturi. Zatočeni Stepinac nikad nije ni pomicao pozivati narodnu oružanu pobunu. U sklopu tih podstakta komunistički strali pred njegovim mrtvim tijelom bilo je bezrazložan. Ali, i tu se pokazalo da komunisti često imaju točan povijesni predosjećaj, da znaju čega se treba bojati. Gdje god oni — na hladno pušu, sigurni je znak da to što izgleda hladno nije sasvim ohladnjelo, da to što izgleda umrli nije mrtvo, da se tu negdje kriju zapretane snage koje određuju budućnost. Komunistička je povijesna nesreća što su točno slutili s koje im strane opasnost prijeti ali je nisu mogli odmjeriti ni od ne se zaštiti. Iz Stepinčeva groba nezaustavljivo je svitalo praskozorje slobodne demokratske budućnosti. Oni su protiv te opasnosti poslali vojsku, policiju i špijune. I svi ti silni čuvari mira prodoši kroz svjetlost kao stijepci ne zamjenjive.

● Što je Tito predviđao?

Nije li možda ipak komunistički vrhovnik Josip Broz, što su ga zvali Tito, najpraktičnije i najdalje vidio? U posljednjem trenutku, kad je u krišćkoj župnoj crkvi već bila iskopana grobna raka da primi zatočenikovo tijelo, Tito je odlučio da se kardinalu Alojziju Stepincu odnosno njegove smrtnice ostatke smje svezano pokopati u zagrebačkoj katedrali, u grobnici hrvatskih velikana.

Treba, naime, znati da prema neuobičajivim državnim zakonima osudjenik, robiša, n. metav ne može

njim se i ispovijedati. Za druge pak gradane, bilo odaleke dolazili, te slobode nisu važile. Čak ni svećenici susjednih župa nisu smjejeli do svoga nadbiskupata.

● Prerušena novinarka

Prvih godina njegova zatočeništva uslijevali su varati milicijare tako da bi jedini odvraćali njihovu pozornost pred vratima a drugi bi se preko plota prebacivali Stepincu. Kad bi jednom bili unutra, obično ih nitko ne bi dirao. Bili su onda nezaboravni trenuci svećeničkog drugovanja s apostolskim nasiljnikom koga su sveti smatrali životom svecera i neizbrisivim znakom ovog našeg povijesnog razdoblja. Milicijari su bi obično čekali da ti prekršitelji propisa izdu-

vinarke koja je uspijevala u kojoj seoskoj kući prerušiti se u nosiju krišćkih seljakinja, pa rupcem navučenim što dublje na lice ući u crkvu s pobožnim svijetom, približiti se kardinalu i onda zablistati u knozemnim novinama izvanrednim ekskluzivnim intervjuima.

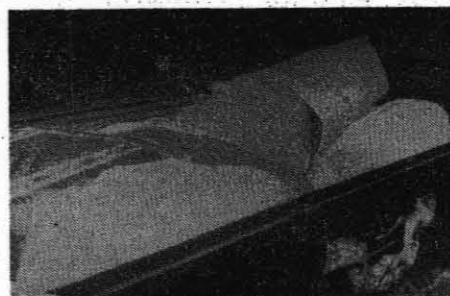
Za tako tešku pozornost krišćika milicija stanica bila je ojačana brojnim milicionarima, cijelom momčtom. Bila je i providena najsvremenijim tehničkim sredstvima kojima je mogla u tih čas provjeriti podatke svakog posjetitelja u svim policijskim kartotekama države. Dogodilo se tako da je svećenik akademski slikar u čino dobro pred završetkom studija na Likovnoj akademiji u Zagrebu došao automobilom pred krišćiku crkvu. Odjek u radionici odijeljenoj iz slike sreće, umjereni zamašan slikeškim bojama, stao je, ni na kog se ne obazirajući, stručno promatrati crkvenu arhitekturu zavirujući u neki stručni priročnik. Milicijar mu je pak zatražio dokumente, a on mu dade studentsku legitimaciju rekviziti da upravo piše radnju zbog koje mora razgledati i slikanje u krišćkoj crkvi. Milicijar ga je uveo u stanicu, otiskao njegovo ime na stanovitu uređaju, sačekao

jamarna već bili bijele kosti poput krišćkog okoliša. Nepokorenja je bila u Hrvatskoj samo neuništiva Katolička Crkva, a znak njezine nepokorenosti i njezine očita veza s božanskom energijom bio je taj krišćki zatočenik Alojzije Stepinac. Komunisti su ipak znali čega se boje. Taj čudni i zapravo jedinstveni povijesni pokret nije se osjećao sigurnim dok se isto pod njihovom vlasti usudiovo drukčije misliti. Nijeho se istraža nije stoga zaustavljala na sjelu među koljko blito često vezano ili čak mučenjem u rane pretvoreno nego je trajno htjela prodrijeti u mrazak, u dušu, saznati što bovjek mieli i zabraniti mu drukčije misliti. Mnogi su doista bili osudjeni ne samo za riječ nego za neizgovorenu misao koja im je valjda kroz oči probijala. Odjek u radionici i zatočen svih je tih godina stajao na čelu nepokorene zajednice koja je svjesno i sustavno glasno i prodomno na samo drukčje mislile nego svakom svjatom molitvom, svakim živom svojih zvona mijekala ono što su komunisti naučavali, jamčila da se neće ispuniti njihova proročišta o zemaljskom reju bez Božja.

● Tko će s Pilatom u Vjerovanje?

Mi u domovima nismo tih godina ni mogli saznavati kako je nastao ugled kardinala Alojzija Stepinca u širokome svijetu. Na dan njegove smrti protužila su katolička crkva na svim kontinentima, najistaknutiji privaci ne samo katoličke nego i drugih kršćanskih zajednica i židovstva koje je Stepinac retinim godine uspješno štitio pred nacizmom, posebice da je upravo umro sveti svjedok otpora kršćanskog humanizma protiv nećevojčeg i protuprinodog komunizma. Jugoslavenska komunistička vlast koja se već uvelike spremala što prije našton Stepinčeve smrti uči u kakve-lakve pregovore sa Svetom Stolicom — nadajući se da će uz pomoć Vatikana lako obudavati nezadovoljne Hrvate i koliko-toliko umanjiti svoj zao glas u svijetu — nije htjela uvrijediti se na sve ono što je tom pridjekom rečeno među ostalima milanski nadbiskup Montini. Taj prelat će, naime, uskoro postati papa Pavao VI., a jugoslavenski diplomat u Milancu Vjekoslav Ćurić već je s njim ujedno prijejavio. Tijekom se vlast stoga nije smjela uvrijediti na Montinijevo povjale Stepincu kao nevinjog žrtvi suvremenoga nasilja. Nije se Tito uvrjedio ni na čudnu pohvalu što je narednog dana izreče tadašnji papa Ivan XXIII. Jugoslavenske su novine čak prenijele tu papinu "pohvalu", a Ivan XXIII. Dobri javno izraziti zahvalnost "o, alma što su poput Pilata vratili mrtvo tijelo da se pokopa". I Tito kao da bi zadovoljan što ga-papa usopred s Pilatom. Uostalom, Pihat je tako ušao u Vjerovanje i nadviđao povijesni zaborav...

(Nastavlja se)

Kardinal Alojzije Stepinac na odru

a oni bi se opet jedan po jedan na razne načine dojavili kako da neopadeni izadu. Bilo je važno da te milicionar ne primijeti u trenutku izlaženja iz kruge župnoga dvora i crkve — bilo kroz vrata, bilo preko plota. Već desetak metara dalje hrabri su svećenik, pješice ili na biciklu gledao milicionara kao najpravedniji. Uostalom, i tim milicionarima bilo je već svega doista na im je bilo drago ne postupati osim kad bi bila moral. Kardinalu ih je bio toliko žao da je znao govoriti da jedva čeka bolje dane kad bi ih sve smio pozvati k stolu na zalogaj i dobro časnicu. Dolata im nije bilo lako u svakom času prepoznavati i razlikovati tko je krišćanac a tko stranac. Osobito nedjeljom kad praktički svi krišćanci idu k misi, nevojnici pozornici morali su počitavati poznavanje svih krišćkih fizičnosti kako bi mogli njih propustiti a strancima, mazar i iz najbližeg susjedstva, zaprijeteći ulazak. Bilježe se slučajevi hrabe i dovitljive tijelom slične engleske no-

elektronski odgovor iz katedralske u Petrinjkoj i odmah rekao: "Velečasni, a zašto nas zafrikavate?"

● Jedini koga Tito nije uklonio s puta

Svi poznati protivnici Titojeve režime bili su u to doba mrtvi ili drukčije one mogućen. Posljednji hrvatski ban Ivan Subašić bio je čekao kraj u kući na Ribnjaku što se naziva ulicom Moše Pijade, također pod budinom paskom. Negdje daleko u Americi Vlatko Maček je dogorjevan sive više negrati, nad Biblijom. Andrija Hebrang je proglašen samoubojicom koji je razbio glavu, zajtevajući se njome u nepostojeci radnjari centralnog grijanja u Glavnjači. Pisec je bzbunjene informacije prolazio je kroz paragolog otoka da odande izduz pazeći da nikad više ne izuze niči sami u sebi pomisle nešto zbog čega bi se moral onarno vratiti. Dručki misleći hrvatski borci i neborci u to su doba u susjednoj Jazovici i bezbrojnim drugim

Protunaravni poredak bez budućnosti

Stari katolički javni radnik, umirovljeni upravitelj Hrvatskog književnog društva sv. Cirila i Metoda — nekoć sv. Jeronima, prof. Luka Perinić, dostavio nam je dosad neobjavljeni pismo koje mu je iz kraškog začočeništva godine i pol prije svoje smrti bio uputio kardinal Alojzije Stepinac. Kardinal u ono doba nije mogao slati pismo poštom, a oni rijetki sto bi ih dobili po pouzdanom glasniku često se nisu usudivali sačuvati ih. Pošto je, naime, prilikom pretresa plijenila takva

pisma, kao gradu za optužbe. Ovo je pismo ipak sačuvano, a posebno nam je značajno zbog toga što pokazuje ako je Kardinal bio svjestan svoje uloge u sklopu nepokorenog Crkve u Hrvatu u velikom povijesnom razdoblju kršćanstva i bezbožnog komunizma. Povod je pisma, kako se vidi iz njegova početka, novo izdanje molitvenika »Kruh nebeski« što ga je teškom mukom, gotovo krišom i mimo zakonske zaprake bio usplo objavio prof. Perinić. Pismo prenosimo u cijelosti:

• Kraj mita o Staljinu

Krašić, 26. VIII. 1958.

Poštovani gospodin Perinić!

Ima već puno vremena, odakad sam primio od Vas novo izdanje molitvenika »Kruh nebeski. Srdačna hvala na sjecanjku!

Moglo bi se za ovaj molitvenik reći, da je furtim dživo svoje izdanje. Hvala Bogu da je i tako, te vjernici imadu barem nešto u rukama.

No to ne znati, da će dovitaka ići tako. U Svetom Pismu čitamo: »Sve ima svoje vrijeme. Svaka stvar ima svoje vrijeme pod nebom. Imo vrijeme kad se rada, i vrijeme kad se umire; vrijeme kad se sadi, i vrijeme kad se čupa posadeno. Vrijeme kad se ubija, i vrijeme kad se iscjeljuje; vrijeme kad se obara i vrijeme kad se gradi.« Ako se, dakle, već više od decenija obara, doći će sasvim sigurno vrijeme, kad će se opet graditi i izgraditi katoličke tiskare i poduzeća, da u slobodi i miru, ni od koga smetane, vrše svoju zadatku, koju im nalaže naše doba.

Bezbožno u svijetu, duduše, još visoko diže glavu i hoće svijetu silom utvrtiti u pamet da mu nikada nije bilo tako lijepo kao danas. Meni se, međutim, čini, da bi se prije moglo primijeniti riječi one njemačke poslovice: »Wo weder Glaube an Himmel noch Hölle — Da zieht der Teufel alle Gefälle.«

Pretpostavljam, da je Vaša vjera ostala čvrsta u svim ovim zbičnim zbitvama. I nadam se da Vas ni moja smrtonosna bolest nije pokolebala u tom vjerovanju, jer dobro znadeć, da se Crkva ne upire na ljude, zvali su kako mu drago (inače bi već davno propala) nego na Krista Boga, za kojeg veli sveti Pavlo, da je »Kralj nad kraljevinama« i Gospodar nad gospodarima, koji jedini imaju besmrtnost. »Vidjeli ste, kako je umro Hitler. Vidjeli ste, kako je umro Mussolini. Vidjeli ste, kako je umro Staljin. U tamnicu u Lepoglavi, da mi je supratnik pok. p. Hahn konventualac list »Slovenski Porocenevatec«, koji je u jednom broju (18. IV. 1951.) donio šilan hvaloslijep kinесkih komunista Staljinu. Prepisao sam si ga i dodao u svojoj bilješci: »Oni, koji će počiniti koju godinu, moći će se sigurno uvjeriti o istinitosti riječi Svetoga Pisma: Oholot dolazi pred pad, i oholi duh pred propast.« Nije prošlo ni tri godine i ja sam učinio s kraščike propovedaonica imao prilike ovom siromašnom puku na utjehu citirati mudri hvaloslijep Staljinu i stvarnost Stalinove smrti, obavite do danas tajnom. Članak glasi: »Ti si (Stalin) živio 70 milijarde geoloških godina, ti si živio 70 milijarda astronomskih godina, ti si bez konca i živi vječno. Lenjin si neumri, tvoga moć će izmijeniti polarni led u toplo potoci, tvoga sile će izmijeniti putinje u rodnu polju, tvoga mudrost će promijeniti tok rijeke i premaknuti gore, ti će napraviti zemlju vječno mladom i u bratstvu i ljubavi vječno sretno čovječanstvo.«

»Kako vidite, milijarde geoloških i astronomskih godina su se srozale na nekoliko običnih godina kao i kod prosjaka, a mjesto neizmjernoga blagostanja, bratstva i ljubavi vrijeđi, što sam malo prije spomenuo: »Wo weder Glaube an Himmel noch Hölle!« Da zieht der Teufel alle Gefälle.« Zato i opominje prorok Jeremijs: »Pitajte za stare puteve! Stari putevi, koje Bog i Crkva naučavaju već vijekovima jesu i ostali će jedini sigurni putevi u bolju budućnost, ne samo za naš hrvatski narod nego i za cijeli svijet. I ti će se putevi u skoroj budućnosti opet pokazati! Opet, makar hiljadne kritih proroka tardi drukčije.

Uz blagoslov i pozdrav u Gospodinu Alojzije kard. Stepinac nadbiskup zagrebački

na na Boga istrijebi s lica zemlje.«

U nastavku je nadbiskup rekao:

»Mi nismo zaboravili iskustva katoličke Španjolske, niti smo slijepi a da ne bismo vidjeli sudbine koja je stigla male narode koji su dospijele pod njihovu vlast, pa da bismo si pravili iluzije o tome što će hrvatski narod pod njihovim knutom.«

U jeku rata kad je već bilo sasvim predvidljivo da Hitler sa svim svojim saveznicima gubi rat i da će na našem području vjerojatno zavladati komunizam, zagrebački nadbiskup, u propovijedi 31. listopada 1943., nadbiskup Stepinac izjavljuje:

»Katolička Crkva nije organizacija od danas do sutra nego je preživjela i još će preživjeti nebrojene države i narode, nazore i organizacije. Ona nije ustanova koja bi danas sklapala s komunistom paktove da bi sutra to isto negirala i vodila rat do istrebljenja.

Crkva Katolička nebroje-

• Nemoguća suradnja s komunizmom

— dragocijenoj knjizi »Alojzije Stepinac hrvatski kardinal« o Aleskee Benjigara (Rim, 1974), među brojnim sakupljenjem dokumentima nalazimo Stepinčeve govorove iz kojih se vidi da je davno prije točno predviđao u što komunizam vodi i kako će završiti. Na Veliku Gospu g. 1940. govorio je vjernicima u Glogovnici da borba protiv Boga neće dovesti do blagostanja nego do pakla na zemlji:

»Takav pakao stvorila je jeve u nekim državama zločina koje svijet zove komunistima

Majka Barbara — srce, žuljevi i krunica

Takav pakao željeli bi sada, dok traje svjetski rat — jer ribe se u mutnom lovi — stvoriti i u našoj domovini Hrvatskoj. Ponatali su se valjda, kad se uspostave tobožnji diplomatski odnosi sa savezom boljevičkih republika na istoku Europe, da će nama predstavnici Katoličke Crkve u Hrvatskoj začepiti usta da židimo na sve ono što oni budu poduzimali da istrijebi vjeru u Boga u dušama hrvatskog naroda. Ali taj hrvatski narod, premda brojem manji od drugih, nikada nije bio naranči kukavica pa neće biti ni njegova crkvena poglavari. Mi bismo bili izdajice svoga svetoga zvanja, kad bismo se bilo laskanjima bilo prijetnjama dati zavestiti da ne kažemo svome narodu istinu. A prava je istina da s komunizmom nikada ne može biti suradnje dok se ne odrekne svoje nauke i svojih zločinstava i tako prestanu biti ono što jesu. A ne može biti suradnje zato jer oni vode organiziranu akciju, plaćaju slijim milijunima da se im Božje i svaka uspome-

no je puta i kod nas rekla svoje i kod toga ostaje. Nikada Katolička Crkva ne može priznati sistema koji bi htio seljaku oduzeti njegovu zemlju, obrtniku njegovu kućicu, privatniku pošteneim trudom stecenu imovinu, radniku i čovjeku uopće njegovu dušu.«

»Ne možemo da dalje priznati sistema koji bi nijeo ka obitelj u kojoj Crkva gleda Božju ustanovu i temeljnu stanicu svakoga naroda. Htjeti muža i ženu učiniti bračnim drugovima samo neko vrijeme, dok postoji sjeljne veze htjeti obitelji oduzeti sakramentalni značaj i zapriječiti joj da bude život i odgajajte djecu, htjeti oteti roditeljima dijete i proglašiti ga svojom državom, znači: pokolebiti, naravnim zakonom u njegovim temeljima, znači uništiti ne samo obitelj nego i sam narod i državnu zajednicu.«

Majka Barbara donijela je u dom svoga muža Josipa Stepinca sasvim drugečije poimanje obitelji, odnosa muškaraca i žena, odnosa materinstva, molićve i proizvodnoga rada.

Nastavlja se

Stepinac — početak kraja komunizma (3)

Majčina tajna

Alojzijev otac Josip bio je dobrostojeći poljoprivrednik sa završenih šest razreda gimnazije. Covjek školovan u a najneposrednijoj vezi s prirodom. Prvi put se ženio kad su mu bile 22 godine, a drugi put u 31. godini. Prva mu je žena rodila četvero, a druga osmoro djece. Druga, Barbara, iz ugledne krasice obitelji Peniča bila je, kako bilježi Benigar, »djevojka skromna, u radu spretna, u pobožnosti revna, premda neplismana«. Alojzije — koji je na krštenju dobio i ime Viktor, što znači pobjednik — bio je majci peto a ocu deveto dijete. Barbara je na najistaknutej mjestu u kući objesila sliku Marije Pomoćnice. Radila je i rada, molila i postila.

● Kao drugi — a ipak drugačije

Alojzije je rođen 8. svibnja 1898. a kršten je sljedećeg dana u župnoj crkvi Presvetoga Trojstva u Krasiću. U Krasiću nije običaj da se djeci daju dva kršna imena. Nije ostalo zabilježeno zašto su tako učinili s ovim djetetom. Sađa u svjetlu njegove osobne i povijesne pobjede može se razabratiti da je već tamo bila naznačena pobjeda nevinosti. Alojzije Gonzaga je, naime, zaštitnik nevinosti, a Viktor u prijevodu doslovno znači pobjednik.

Alojzije bi djetinjstvo sa svim dragocjenim pojedinostima — da on ne postade suvremenim znakom kršćanskog otpora i pobjede protiv protunaravnog komunizma — bilo jedno od mnogih više ili manje sličnih. Mnogi su dječaci imali pobožne majke, mnogi su rasli pod Marijinim likom, mnogi od malena sanjali o svećeništvu. No, kao što su evangelija Isusova u djetinjstvu pisana u svjetlu njegova uskršnje, te su u tom svjetlu neke naoko obične pojedinosti prepoznate kao važni znakovi, tako i u svjetlu Stepinčeve proslave postaju dragocjenima i mala zapamćenja.

Pripovijeda se tako da je župnik Huzek uzeo telo kršteno dijete na ruke i rekao:

»Moglo bi se dogoditi da taj momčić bude jednom biskop ako ne i nadbiskup.«

Zacijelo je za mnoge dječake mnogi župnik nešto slično rekao. Ali ovđe nam odmah izlazi pred oči lik svetoga Simuna Bogoprimitca.

● Post za slobodnu odluku

Nakon nekog vremena župnik Huzek navrati u Stepinčevu kuću i vidje kako je dječak u koljevcu prekriven velikim Barbari-

nom kunicom. I opet župnik poput proroka uskitačku:

»Bara, pa kak ne bi Lojzek postal svetac kad već sad molil kumicu.«

Zrna te dragocjenе krušice bila su već dobrano izlazana svakodnevnim prebiranjem Barbarinih žuljevitih prstiju i natopljenja njezinim znojem. Vjerujatno i suzama, premda nitko ne bilježi da bi plakala, barem ne tih davnih godina. Ali bi se na nju zacijelo mogle primijeniti one evanđeoske riječi da je u srcu čuvala sve te događaje i navještaje i stvaranje. Cinjenica je, naime, da je bao do Lojzejkova rođenja i krštenja ta jaka žena postala postiti o kruhu i vodi svake srijede i petka. Nije odustajala ni u doba najtežih poljskih poslova. I nikad nikome, ni sinu Alojziju, ne reče zašto to čini. Tek nakon mnogo godina, kad je već bio svećenikom, on će saznavati da je to majka molila i postila za milost njegova zvanja. Otkud joj svijest da se postomi i molitvom može uspješno djejovati na Boga, upravo postizati povlaštinu sudjelovanja u njegovim odlukama — ne dovedeti time u pitanje njegovo apsolutno prvenstvo i njegovu svemoguću slobodu? I otkud joj toliku obzirnost da je godinama pazila da Alojzije ne bi saznao zašto ona tako posti, da ne bi postalo pritisakom na njegovu odluku? I Bog je bio apsolutno slobodan, i Alojzije je morao sasvim slobodno odlučiti o svom životu i majka Barbara se sasvim slobodno razapinjala na svoj križ da se te slobode potvrde i ostvare onako kako joj je bilo dano željeti.

Takve majke što žive pred očima Isusove majke Marije i djecu zavijaju njezinom ljubavlju, tijekom svih stoljeća predstavljaju snažna, sakramentalno živa i teološka čista izvorista kršćanoga života. One nisu teolozi nego su poput biblijske objave Božji zahvat u svijet što ih teologija može samo s poštovanjem pružavati.

● Obrisana ploča

Iz Alojzijeva djetinjstva zabilježeno je više zgodica njegove pažnje prema mlađoj braći. Bilježi se kako je jednom skoro nastrađao od velike krmice koja mu htjede oteći iz ruku pogaćicu, a on ne popusti makar ga je krmica dugu vuklju po dvorištu. Zapamćena je i zgodila kad je kao uzoran dask, dok učitelja nije bilo u razredu, morao paziti na red pa je, revan i pravdoljubiv, ispunio ploču imenima onih koji su pravili nered. Ali kad su da uči-

telj dolazi hodnikom, brzo obrisa ploču i ne htjede baš nikoga odati te učitelj nješta istuće mjesto sviju drugih. Učitelj se, kažu, odmah postidio, a Lojzek se nikada ne pokaja što je tako postupio. Drugi put bio je prestrog prema maloj sestri i bratu, petogodišnjoj Stefaniji i dvogodišnjem Miji, koji se primije zaruči i odlatuše iz dvorišta. Lojzek ih pronađe, sibicom u ruci ih dobjera kući i za kaznu ih zatvori u rupu ispod stepeništa, za što ga majka, naranča, nije pohvalila.

U životu mnogih kršćanskih velikana osobito je važno doba kad su bili mi-

Stepinac kao dak Gornjogradske gimnazije (prvi zdesna u drugom redu odzdo)

nistranti. Lojzeka je prvi put u sakristiju dovela majka Barbara i prvi put ga obukla u ministrantsku ruho.

● Vlaškom do Kapitola

Završivo g. 1900. osnovana je Škola Alojzije, poštar u Zagreb u nadbiskupskom zavodu u Vlaškoj 38 gdje su se školovali dječaci koji su pokazivali želju da postanu svećenici. Taj zavod se od starine zvao »orfanotrofij«, što znači sirotište, jer su ondje dječaci aironašnih roditelja imala besplatno smještaj i školovanje. Alojzije je pak vrveni među one čiji su roditelji bili imunci u te su mogli platići. Razumije se da je uglednom Krasičancu Josipu Stepin-

cu nije padalo ni napamet da mu netko diječe ubrojli među sirote za koje nema tko plačati. Dječaci kojih su roditelji mogli plačati, koji su, kako bi se i danas reklo u pogledu novca bili »solventni«, zvali su se solvneti, ali u zavodu se sa svima jednako postupalo. Treba istaknuti da u to doba zagrebačka nadbiskupija još nema posebnog sjemeništa za gimnazijalce. Orfanotrofij u širem smislu zamjenjuje sjemenište, ali je očitije da ti dječaci način srednje škole sasvim slobodno biraju zvanje. Oni pak koji su se odlučivali za svećeništvo stupali bi iza sestrog razreda (koji je odgovarao današnjem drugom razredu srednje škole) u nadbiskupski licej na Kapitolu gdje bi završili sedmi i osmi razred. Bilo je kao da su se nakon dvije godine srednje škole odlučili za usmjereno obrazovanje. Piloti orfanotrofija polazili su gornjogradsku gimnaziju, onu što je donedavno bi-

bogatstvo kršćanskog Istoka što ga i pravoslavni čuvaju i gađaju. Stoga će on tijekom cijelog života i te kako cijeniti vrijednosti istočne Crkve dobro razlikujući njezino vjerske sadržaje od crkveno-pravnih sporova i političkih zloporaba.

Nakon šestog razreda ondašnje gimnazije Alojzije, završio postati svećenikom, prešao je u spomenuti nadbiskupski licej na Kapitolu gdje se je, prema očnjem običaju, odmah zadnjenu kleričkom haljom, makom reverendom.

● Na neuobičajenim putovima

Ovdje smo pred klasičnim slučajem svećeničkoga zvanja dječaka iz dobrostojeće kršćanske obitelji s vrlo pobožnom majkom i iz tradicionalno katoličke sredine. Prave se odluke o zvanju obično i donose oko 16. godine života. Te odluke, razumije se, nisu još neopozive, ali su redovito presudne. Ovdje je očito da dječak dolazi iz kuće s vrlo pismenim ocenama koji je imao bogatu biblioteku, osobito onodobniju izdanja Društva sv. Jeronima. Iz takve kuće gdje je već stečao navike čitanja i katoličkog misljenja o svijetu, dječak prolazi kroz ministarsku praksu u kojoj se suoči s bogoslužjem, zatim se upisuje u katoličku dječaku društva u kojima prima šire informacije o društvenim i političkim zbivanjima s katoličkog zrenka te i sam podnije držati odgovarajuća predavanja. Mnogi istaknuti katolički javni radnici u prve dvije trećine 20. stoljeća uglavnom su prošli tim putem. Moglo se previdjeti da će i dječak Alojzije nakon te odluke u 16. godini nastaviti začinjani putem, redovito studirati teologiju i postati dobrim svećenikom. Ali taj čovjek koji je morao postati znakom svoga vremena, kao da je baš morao proširiti svoje iskustvo i na redovito neuobičajenim putovima. Kao da je trebalo da upozna i druge životne staze, da se druži s ljudima bez vjere i neznanja i grešna život, i s onima što im su sudeno razočaravati se na stranputnicima svjetonazorskim i političkim.

Ukretko, nakon velike mature Alojzije Stepinac je bio pozvan u vojsku gdje je vjeru sačuvao i utvrdio, ali je svećeničko zvanje izgubio. Stoga će poči na drugi studij što ga neće završiti. Najozbiljnije će izabrati djevojstvu, s kojom se začući i dogovara o ženidbi. Tek nakon više godina jedan će uzorne svećenik iz Zagreba izvršiti neobični psihološki pritisak da ga naveđe kako bi ipak postao svećenikom.

I tijekom svih tih godina dok je Alojzije oblačio i svlačio reverendu, upisavao i preklijao studij, sklapao i razvrgavao zaruke, majka Barbara nije prestatila moliti i svake srijede i petka postiti o kruhu i vodi — budno pazeći da Alojzije i ne naslušti zašto to ona ima.

(Nastavlja se)

Otpor seljaka i svećenika

Prvi svjetski rat trajao je već dvije godine, a mladi Alojzije Stepinac nije bio željan oružja. U vojsku se nije prijavio nego ga je kao osamnaestogodišnjaka zahtvatio zakon o novacjenju. Na regrutaciji je proglašen sposobnim. Još je uspio užurbano završiti sedmi razred gimnazije. Onda su poglavari zbog ratnoga stanja upriličili mjesto osmog razreda kraljev tečaj i pustili mladiće na veliku maturu. Već 28. lipnja dobio je na gornjogradskoj gimnaziji svjedodžbu zrelosti. Istoga se dana uputio u Karlovac, navratio u Krašić k svojima i sutradan 29. lipnja 1918. nastupio vojnu službu kod 96. karlovačke pukovnije. Mladi intelektualac poslan je odmah na šestomjesečni pripravni časnički tečaj u Rijeku. Ondje je već prvi dan zaradio sedam dana vojnog zatvora zbog toga što je bez dozvole pošao s kolegama na kupanje.

Stidljiv, snažan — zarođen

Sudrugi su upamtili Alojzija kao mladića stidljivog, a snažnih mišića. Pred njim se nije smjelo posovati ni prostačiti, a tko se toga ne bi držao, morao je računati ne sa stidljivim prigovorom nego sa snažnim rukama. Tu je Alojzije počeo upoznavati kako ljudi zapravo žive izvan kršćanskog doma i izvan katoličkog sjemeništa. Nedjeljom su svi morali na mstak, takav je onda bio red, a poslijе mise mladići su većinom tražili zabavista. U ona vremena — neki ih još zovu dobrim i starim — i Rijeka je bila puna javnih kuća. Alojzije se redovito uspijao na Trsat. Pomoći se pred čudotvornom Gospinom slikom, a zatim bi pohodio prijateljsku krašićku obitelj Kantoci.

Casnički tečaj završio je u veljači 1917. Bilo je utjecajnih prijatelja koji htjeđe isposlovati da Alojzije ne bude poslan na ratiste. Pravdoljubivi mladić odbio je takvo zauzimanje. Htio je da mu bude kao i svima drugima. Na ratistu ubrz stječe čin poručnika. Izravno je sa svojim vojnicima sudjelovao u bitkama oko Gorice, u prodoru tali-

janske fronte na Soči, pa sve do Pijave. Spominje se kako je uspjeo pred vojnim sudom obraniti jednog vojnika što ga njegov pretpostavljeni optuži da ga je napao, a Alojzije sazna da je taj vojnik doista silom spriječio toga časnika da ne slijeu jednu djevojku.

U velikoj austrijskoj ofanzivi na Pijavi, koja je započela 15. lipnja 1918., Alojzije je s mnogo drugih vojnika pau u talijansko zarobljeništvo. U vojnoj bojnički slavi su mu ranu na nozi što ju je zadobio u posljednjoj bici. Njegowima je u Krašić došla vijest da je poginuo, a zatim je preko Crvenoga križa došla vijest da je zdrav u zarobljeništvu. U Noceri se našao s profesorom Petrom Grgecom, poslije vrlo istaknutim katoličkim javnim radnikom.

● »Solunac« izgubljena zvana

Više se putu spominje da je Alojzije Stepinac bio solunski dobrovoljac, da ga je kralj Aleksandar baš kašao "Solunca" i prihvatio za zagrebačkog nadbiskupa. Istočno je pak da je zarobljeni vojnik došao u domovinu najkraćim i najpraktičnijim putem, prijavivši se u dobrovoljce za solunsku frontu kad su na toj fronti borbe već bile završene. Solunska je fronta bila probijena već u rujnu, Austro-Ugarska je zatražila mir priznavaši pobjedu svojih protivnika 28. listopada, a Stepinac se zajedno s Grgecom i drugima prijavio za jugoslavensku legiju te je tek 6. prosinca pušten iz zarobljeništva i prebačen u Solun. IZ Soluna je poslan u Vranje, Gnjilane i Prištenu s činom potporučnika te nove vojske. Demobiliziran je proljeće 1919., a iduće godine dobio čin rezervnog poručnika.

Nema dakle nikakva temelja da bi Stepinac u ono doba bio način odveljen jugoslavenstvom. To što će ga poslijepodne kralj Aleksandar Karadordević, prihvatići radije nego druge kandidate za zagrebačkog nadbiskupa, ne znači da je bio kralju odan. Proveši poslijepodne lijeđi broj godina što na studiju agronomije, što kao poljoprivrednik u Krašiću, što na teološkim studijima u Rimu, Alojzije se nije imao prilike kralju politič-

ki zamjeriti, a bit će da je kralj prevarila i bliješka o solunskom dobrovoljcu. Već se tu primjećuje kako se tijekom svega života Stepinca događalo mnogo toga što sam nije ni tražio ni izabiro, a što ipak nije bilo slučajno nego vodeno od Providence.

Svojima u Krašić vratio se jednog proljetnog dana u kočiji s litarinom kočijem, s časničkom uniformom s dugackom sabljom. Obrađovana majka Barbara bi odmah pogodenjao Alojzijevo odlučenje da se ne vraća u sjemenište. Mladi časnik s teškim ratnim iskustvom bio je tada uvjeren da nema svećeničkog zvanja. Poznавatelji tvrde da ga je na takvu odluku

mora ženiti. I Alojzije je u to doba mislio da pravom seljakom gospodar treba i prava gospodarica. Otac je imao nekoliko prijedloga. Znaci pamti da je čak vodio mladića na ogled u kuću jednog od najbogatijih susjeda u Medvedgradu, ali da se ondje očevi nisu sklili oko mira. Alojzije o tome nije ništa забlijedio. Kad je već morao birati, odlučio je zaprostiti Mariju Horvat, kćer svoga učitelja iz osnovne škole koja je tada živjela u Zagrebu. Ščuvan je dio njihove prepiske. U siječnju 1924. došao je u dom Horvátovih s prijateljem Jankom Matkovićem, zlatarom iz Krašića, poznatim plodnim romanopiscem. Matko reče da se treba i poljubiti, a Alojzije se zarevni rekavši da to još nije sakrament. Marija se zbrunila. Alojzije joj u mislu pisama tumači katoličko poimanje zaručničke ljubavi. Marija mu 28. ožujka te iste godine piše posljednje pismo. Prekida razgovor jer se smatra nedoraškom njegovoj plemennitosti.

tu zaključio da nema zvaja, koji je ostao čestitim i koji se očito u svijetu ne snalazi. I ne samo to, dr. Lončarić sajce taj časopis s tim člankom i još s prepratnim pišmom izravno Alojziju u Krašić. Alojzije parinje da mu je to bilo kao grom iz vreda neba. A zapravo je očito da je takav Božji znak jedva čekao. Ipak, nije odmah odlučio. Ostao je napet u unutrašnjoj borbi. U to doba na orlovskom stetu u Đakovu upoznaje Franju Šepera koji je upravo bio završio gimnaziju. Novom znancu Alojzije povjeri da je vjerojatno u bogosloviju. Vratiti se u Krašić, razmjeno je nekoliko pisama sa znancem u Rimu, te napokon odluci, također na preporuku dr. Lončarića, poći studirati bogosloviju kao pitomac papinskog zavoda Germanikum.

● Priprave za sučeljavanje s komunizmom

Možemo samo zamisliti kako je bilo majci Barbari kad joj je Alojzije rekao da odlazi iz gospodarstva, i to baš u Rim odakle se kanti vratiti kao svećenik.

Dosad najtemeljniji Stepinčev životopisac o Aleksu Benigaru pišući u ovom razdoblju njegova života ističe: "Konačno je došao do zaključka da se u njegovu životu sve odvija drugačije nego li je on u prvi mahn mislio i želio. A sve se to ipak događalo po sustavnom planu Providence koji nam je nakon Stepinčeve žrtve i proslave vrlo razvidan. Bilo mu je данo da iz sjemenišnih zidova izade u svijet grešan i okruštan — da se ulijudi u katoličku laičku društva, da savsini iz bliza, a ne okajavši se, upozna mladeničko udruženje pripravovo za brak, nadavše da upozna seljačku svakodnevnicu u najrazvijenijem dodiru s prirodom". Na tom su putu u mladom Stepinu sazorile sve protipovjedne za njegovo sučeljenje s protunaravnim komunizmom. Posljice, kako svjedoči krašićki župnik Josip Vranešković u drugom svesku dnevnika što ga je vodio u doba Stepinčeva zatočeništva u Krašiću, izjaviti:

"Kad bih se još jedanput rodio, opet bi izabrao zvanje ili svećenike ili poljedjelsko. Tu je čovjek nekako najbliže Bogu. Gledejte seljake: muče se i rade, ali vide kako se u svemu ovise o Bogu. U prirodi ga nalaze. Tu gledaju njegove tragove. Seljaci za razliku od radnika svakog časa gleda i osjeća svoju ovisnost o Bogu. Neprestano strepi neće li mu ovo ili ono propasti u polju ili vinogradu, pa ga i to upućuje da bude vjeran i odan Stvoritelju. A onda ta saradnjost poslova! Ona upravo odmara i osjećaće čovjeka. Seljak se mudi i brije. Ali opet ima i doživljava relativno najvišu radost među svim laičkim zanimanjima. A onda, tko se danas trajno i uspješno odupire ideji komunizma i to bezbožnog socijalizma? Svećenik i seljak."

Nadbiskup Stepinac sa seljacima

navelo i neprimjerno ponášanje nekih vojnih svećenika koje je tih godine upoznao.

● Prekinuti studij i razvrnute zaruke

Budući da je otac Josip bio da mu sin studira, Alojzije je upisao agronomiju. U Zagreb se odmah upisao u katoličko akademsko društvo "Domagoj". Nakon prvog semestra, ne položivši ni jednoga ispita, Alojzije prekida studij i vraća se kući, na zemlju. Kažu da mu se zgodio razvratni život mnogih zagrebačkih studenata. Bio je blagoslovni vratogospodarskog društva i gospodarske zadruge. Godine 1922. pošao je na veliki skup svećenske međunarodne katoličke mladeži u Brnu. Biće mu je povjerenje da u narodnoj nošnji nosi veliku hrvatsku zaštitu pred 1600 sudionikima.

Onda se opet u Alojzijevu životu događa nešto o čemu kao da nije sam odlučivao, a što je ipak prešlo njegovo iskustvo sačuvavši ga neporočnim. Otac Josip zaključi da se sin

eti, ni zaruke nije sam prekinuo. U pismu od drugog travnja priznaje joj da mu je sršnja sve lijepe snove, da cijele noći nije mogao spavati ali da je već ujutru poblijedila čvrsta volja. Navodi Šarićevu pjesmu o orlu što žudi za nebeskim visinama i kaže da je shvatio kako se sav treba žrtvovati za pobjedu kršćanske misli u hrvatskom narodu. Neobičnom mladiću je taj prekid zaruka također bio znak Božjih. Povit kome se odazvao.

● Lončarićev pritisak na savjet

Ali, kao da mu još nije bilo očito da ga Bog zove baš u svećeništvo. Onda je Providence pokrenula jednog uzornog zagrebačkog svećenika da izvrši izravni pritisak na Stepinčevu savjet. Dr. Josip Lončarić, nekćo Alojzijev poglavac u sjemeništu, napisla u proljeće godine 1924., što znači baš u doba onog prekida zaruke, u svećeničkom glasilu "Secherdos Christi" članak o svetom Klementu Hofbaueru. Taj Bedilja je u 18. stoljeću dugo bio pekar da na kraju postane svećenik. Na kraju članka dr. Lončarić izričito piše da ima pred očima jednog mladića Hrvata koji je bio sjemeništarac, koji je u ra-

Nastavlja se

OD DIKTATURE DO REVOLUCIJE

● Doba Pija XI.

U Rim je Alojzije Stepinac oputovao krajem listopada 1924. godine. Između velike maturu i odlaska u vojsku gdje je došao do zaključka da nema svećeničkog zvanja, i povratka na put svećeničkog pripravnika prošlo je šest godina. Sad je njegova odluka bila zrela, neopoziva. U Rimu je mladi Alojzije proveo sedam godina kao pิตomac papinskog zavoda koji se zove Germanikum. Zavodi je u XVI. stoljeću utemeljio papa Julije III. na poziciju sv. Ignacija Loyolskog da se u njemu odgajaju studenti teologije iz srednjoeuropskih zemalja. Ondje stanuju, a studiraju na papinskom sveučilištu. Tijekom svih sedam Stepinčevih rimskih godina Katoličku Crkvu je vodio papa Pio XI. U razdoblju poslijepodnevećkog rata taj je papa promicao katoličku laičku društva, zaustavio se u misijanskim zemljama, bude što više domorodačkih svećenika, pisao značajne enciklike o suvremenim pitanjima u svijetu. Poticao rast vatikaniske radio-postaje na mnogim jezicima, ulazio u diplomatske razgovore i dogovore s mnogim državama. U svim tim međuratnim godinama Crkva se pripremala za eučenje s najusudnijim suvremenim bezbožtvom što su ga u tadašnjoj Europi predstavljala dva silna pokreta: nacional-socijalistički na čelu s Hitlerom i komunistički na čelu sa Staljinom.

Alojzije Stepinac bio je od svojih kolega s kojima je započeo studij teologije prosječno osam godina stariji, životnim iskustvom bogatiji i opterećeniji, zbor grad u gospodarstvu tjelesno jači. Nije čudo što se u novoj sredini nije odmah mogao snaditi, što je tako dvojio je na pravom mjestu. Poslijepodnevećko je u dobi tih unutarnjih muka pošao moliti u poznatu rimsku crkvu S. Maria Maggiore. Tu dobi prosvjetjeni i stvorili odluku da ni na živu glavu ne napušta Rima dok ne dovrši teološke studije.

● Stroga šutnja i novi smijeh

Mlađi je u Rámu studirao, Bogu se molio, vratio dužnosti, obdržavao pravila. Kad je u naše doba proslavljen širom svijeta kao znak katoličkog i hrvatskog otpora protiv bezbožnog komunizma, njegovi su se vršnjaci iz studijskih dana počeli prisjećati naoko malih zgoda po kojima se već mogla naslućivati njegova veličina. Tako je za vrijeme duhovnih vježbi, što

obično traju cijeli tjedan, najstrože obdržavao šutnju. Jednom je upozorio kolege kako je to vrlo važno jer "gospoda koja se u prijađnjim godinama nisu toga držala, nisu više ovde". Spominje se kako se kada bi na šetnjama obilazili rimске crkve, u kojima od tih crkava znao zadubiti u molitvu zaboravljajući da ga kolege čekaju. Također se bilježi da je bio izvrstan ručkomet, da je u to igra imao osobito snažan udarac.

Već nakon mjesec dana Alojzije se ponovno počeo smijati. Znanci su, naime, zabilježili da se posljednjih godina u Kraljevici baš nikad nije nasmijao, a njegov kolega Franjo Seper je ubrzo mogao javiti u Zagreb da se dogodile promjene.

Studij filozofije Stepinac je započeo na papinskom sveučilištu Gregoriani godine 1924. Postigavši doktorat iz filozofije godine 1927. nastavljao onda studij teologije. Zabilježeno je da je više od drugih čitao novine, i to uvijek s olovkom u ruci. Godine 1929. u Rim je bio došlo veliko hrvatsko hodočašće te se mladić susreo s mnogim sunarodnjacima, osobito hrvatskim biskupima koji su pohodili i Germanikum. U to doba biskup Sigismund Waitz iz Innsbrucka održao u Germanikumu važno predavanje o Moskvi i Rimu kao središtima oprečnih političkih i pokreta. Pozelio je da je u Germanikumu izdruži spomeni crkveni djelatnici koji će uspješno sudjelovati u tom saboru.

Svećenikom je Alojzije Stepinac postao 26. listopada 1930. u rimskoj crkvi Sv. Petra Kanzijsa. Zaređeno ga je nadbiskup Josip Palica. Mlađu mušu služio je na Sve svete u bazilici S. Maria Maggiore. Na uobičajenoj mlado-misničkoj službi dođe je kao sveto životno geslo očistiti riječ sv. Pavla: »Aja, Bože sačuvaj da se čim drugom hvalim osim krizem Gospodina našeg Isusa Krista po kojem je svjet meni razapet i ja svjetje!«

Nakon mlađe mise Stepinac dovršava posjednu Školsku godinu te u listopadu dobiva diplomu doktora teologije. Vraćajući se s domovinom Alojzije se sest dana zadržao na Trsatu uz čudotvornu Gospinu sliku. Ondje je dug razgovarao s gvardijanom Venedikom Vošnjakom za koga se upravo vodi postupak da bude proglašen blaženom.

Prije svoju misu u Kraljevici proslavio je 19. srpnja 1931. Onda se, nakon sedam godina izbjivanja, trebalo iznova slazati u znatno promijenjenim domovinskim prilikama.

● U velikosrpskoj zamci

Dok se mladi Stepinac u Rimu školova, u domovinu je Stepan Radić osvješćivao. I sjedinjavao hrvatski narod, osobito se lješke, u otporu protiv velikosrpskog vlastoljubja što je od nove države južnih Slavena htjelo nadati svom svoj posjed. Neko se doba Radić nudio da bi mu zapadne velesile moguće pomoći da stvari samostalni hrvatski državu, ali one su ga mjesto toga upozoravale da mu nema

nije ni bilo pravoslavni, npr. u Celju, Mariboru, Ljubljani i na Sušaku. Katoličke državne službenike premještali su u Srbiju i u Makedoniju, a pravoslavne naseljavali po Hrvatskoj. Hrvatu koji je čuo svoje katoličstvo bilo je veliko teško dobiti viši položaj u vojski i diplomatskoj službi. Premda je prema statističkim iz godine 1921. u cijeloj Kraljevini SHS pravoslavnih bilo 47%, katolika 39%, muslimana 11%, dvije trećine državnih sredstava predviđenih za pomaganje vjerskih zajednica, davane su Pravoslavnoj Crkvi, a svima ostalima samo jedna trećina. Godine 1928. katolički su biskupi protestivali što je odredbom Ministarstva prosvjetje i odgoje i svim katolicima u državi nametnuto slavljevanje blagdana sv. Save. Morali su protestirati i zbog toga što se posudila na metalo toboži gimnastičko društvo »Jugoslavenski so-

ditarstvu, Pavelić bježi u fozemstvo gdje će godinama pripremati slobodnog jugoslavenskog jedinstva. Istodobno u Hrvatskoj i u drugim dijelovima jugoslavenske države brojni nezadovoljnici slijede komunističke ideje i učlanjuju se u Komunističku partiju koja djeluje ilegalno po uputama iz Moskve.

Diktaturom koja je poznata pod nazivom "Sestanjunska" Aleksandar je dokinuo dotadašnji ustav, zabranio sva vjerska i nacionalna društva i vladu povjerio generalu Petru Živkoviću. Država se od 3. listopada 1929. više nije zvala Kraljevinom Srbije, Hrvata i Slovenaca, nego Kraljevinom Jugoslavije. Diktatura se osobito oslanjala na policiju i žandarmereiju koja je širom države ljude zatvarala, preslušavala i mučila, načaće bez ikakvog razloga. Prema sačuvanim dokumentima iz onih godina, ta su bezaknija bila tolika i tako brojna, katolici a osobito Hrvati bili su tako proganjeni i obespravljeni da se cijela država u znatnoj mjeri mogla smatrati velikim konflogom.

Kad je Stepinac nekton sedam rimskih godina došao u domovinu, sva se ta silna promjena bila već dogodila, narod je bio porobljen i poniran. No, disciplinirani mladi svećenik ništa ne poduzima na svoju ruku. Zagrebački nadbiskup Antun Bauer pozvao je mladog rimskog doktora k sebi i, primivši o njemu najbolja svjedočanstva, 27. srpnja 1931. imenovan ga je nadbiskupskim ceremonijalom, što znači voditeljem obreda. Stan i opskrba osigurani su mu u nadbiskupskom dvoru, a za mješednu plaću određeno mu je petsto dinara. Pisan u tomu svojim rimskim kolegama, Alojzije ističe da se trajno drži načela svetoga Franje Saleškoga: ništa tražiti niti išta odbiti.

● Pijane djevojke i nezaposleni radnici

Tih godina, upravo 8. studenoga 1932. i 14. studenoga 1933. Zagreb je pohodio mons. Angelo Roncalli, papinski diplomat s naslovom apostolskog delegata u Sofiji, čovjek koji će poslijepodnevećko smrti biti papa Ivan XXIII. U razgovorima s nadbiskupom Franjom Seperom papa se sjećao mladoga Stepinca, njegova produljene lice i zajedničkog putovanja do Brezovice kraj Zagreba.

Dr. Alojzije Stepinac u to doba kao da više misli na zagrebačku sirotinu nego na političke prilike ili neprilike. Bilježi surjet s pijanim djevojkama što za Novu godinu 1932. posrušu na uglu Draškovićeve i Vlaške ulice, slučaj javnog oficirskog razvratu u jednoj gostionici, samoubjstvo očajnika što je skočio s katedralnog tornja, glad i nečovječe stambene prilike u predgradu. Bijedom potresena mladića nadbiskup Bauer imenuje svojim milostinjom, čovjekom koji dobiva nešto novca da ga daje sirotinji.

Nastavlja se

Protiv beogradskog centralizma

Postavši nadbiskupskim milostinjarom, mladi svećenik Alojzije Stepinac obilazil sirotinsku predgradiju. Više je puta u sredstva što ih je za milostinje dobivao od nadbiskupa podijelio i sav vlastiti novac. U studenome godine 1931. nadbiskup Bauer na Stepinac poticao posebnom okružnicom potiče osnivanje dobrovornog društva "Karitas nadbiskupije zagrebačke" po svim župama, no u to doba raste nezaposlenost, sve je više gladnjani i obesprepljenih, skromne milostinje ne mogu zaustaviti nezadovoljstva naroda kojemu komunisti sve glasnije šapču o revoluciji nakon koje bi se ostvario njihov raj na zemlji. Diktatorski režim onoga doba — kao i svi diktatori u svakoj ulici. Uz to izdaje ličić "Caritas" gdje sam piše više članaka potičući lumačne na velikodostojnost. Posebno je isticao da se samin darivanjem milostinje problemi ne rješavaju. Kod otaca usisovanu osigurao je redovitu prehranu za dvadesetak najsiromašnjih studenata. Čak je u samom nadbiskupskom dvoru na Kaptolu uspio potaknuti osnivanje dnevne kuhićne za siromaće.

Malo prije nego što je postao nadbiskupom, u veljači 1932. i od veljače do lipnja 1933., nadbiskup Antun Bauer povjerio je Alojziju Stepincu smravnje prilika u dvjetna župama, u Samoboru a zatim u Svetom Ivanu Želini. Bili su to slučajevi kad su se župljani protivili imenovanju novoga župnika tražeći da im imenuju drugoga po njihovu ukusu. Takvi slučajevi inače nisu rijetki, ali se redovito brzo smire. Nadbiskup redovito računa s raspoloženjem župljana, ali ne može svaki put postupiti po njihovoj volji, osobito ne kad je to volja buđene manjine koja ne predstavlja cijelu župu. Stepinac je postupao po naredbi nadbiskupa, smirenio i uporno. Po nadbiskupovu nalogu napokon je pozvan zadatare da pod njihovom zaštitom otvoriti crkvu u Svetom Ivanu Želini. Narod se smirio i privratio novog župnika, ali se mlađi Stepinac utvrdio u uvjerenju da se primjenom nasilja, ni onog ozakonjenog, ne rješavaju ni crkveni ni društveni sporovi.

● »Kraljeva se ne poriče!«

U travnju godine 1934. nadbiskup Bauer imenovao je Alojzija Stepinca bilojnikom Dubrovnoga stola, a već 29. svibnja te godine u Zagreb je iz Rima brzovojno stiglo vijest da je Sveti otac dr. Alojzije Stepinca imenovan zagrebačkim nadbiskupom koadjutorom s pravom nasljedstva.

Zna se da u ono doba u Kraljevini Jugoslaviji Papa nije mogao imenovati nijednog biskupa bez kraljeve pristanka. Zna se također da je Aleksandar Karadordević redom odbijao više predloženih kandidata za nasljednika nadbiskupu Baueru. Napokon je pristao da to bude Stepinac, čuvši da je taj bio dobrovoljac za solunsku frontu. No uskoro nadbiskup Bauer dozna da kralj povlači pristank. Zaciđelo je progovoriti da taj dobrovoljac nije upće sudjelovao u borbama i da ni inače nije pouzdan po meritima beogradske vlasti. Bauer se odlučuje na brzi potec, s nuncijem Pellegrinetijem dode kralju i reče: "Veličanstvo, naš narod veli: Kraljeva se ne poriče!"

Alojzije Stepinac primio je biskupsko posvećenje od nadbiskupa zagrebačkoga Antuna Bauera, a suposvetitelji su bili sarajevski nadbiskup Ivan Saric i splitski biskup Klement Bonefačić. Izabranči baš tu trojicu, budući zagrebački nadbiskup bio je istaknuti crkveno i narodno zajedništvo hrvatskih katolika s ciljevima područja staroga Kraljevstva Hrvata.

U godinama koje su prethodile II. svjetskom ratu mladi nadbiskup, najprije zajedno s nadbiskupom Bauerom, a nakon njegove smrti 7. prosinca 1937. sam preuzeo visoku crkvenu odgovornost u sve težim prilikama za Crkvu i za narod. Beogradске vlasti ne odustaju od nastojaanja da se ostvari jugoslavensko jedinstvo nijekanjem osobite hrvatskih narodnih osobnosti, upravo prava hrvatskoga naroda da bude poseban narod. Budući pak da je katolička vjera tijekom dugih stoljeća pomogla tomu narodu u stvaranju njegove vlastite kulture i samosvesti, centralistička vlast nastojala je umanjivati utjecaj te Crkve na javni život. Istodobno je ta ista sve ugroženja vlast tražila potporu Svetog Stolice zbog njezina velikog međunarodnog utjecaja i također se nadajući da će papinski Rim djelovati na nepokorive Hrvate ne bi li oni koji su uvijek bili poslušni. Papi napokon postali poslušni i krajtu s kojim bi se Papa sporazumio.

Zbog svega toga, te pred-

ratne godine, između ostalog, posebno su obilježene crkvenim protivljenjem kraljevskoj diktaturi i neuspjelim pokušajima sklanjanja konkordata, što znači međudržavnog ugovora između Svetе Stolice i Kraljevine Jugoslavije o položaju i pravima Katoličke Crkve u toj državi.

Nakon što je samodržac Aleksandar Karadordević smaknut u Marsilleu u Francuskoj 9. listopada godine 1934., u državi je još više nabujalo nasilje. Mjesto malodobnog prestolonasljednika Petra Karadordevića po oporuči ubi-

je većina naroda za državu, ali protiv njezina tadašnjega vredenja. Tomu su se prilikom vodili razgovori da se Jugoslavija podijeli na federalne jedinice na osnovi povijesnih i narodnih granica. Kad su potpisani memorandum hrvatski intelektualci dr. Albert Batala, predsjednik JAZU, i dr. Ivo Tartaglia, hrvati ban Primorske banovine, domjeli u Beograd, knez Pavle nije ih se usudio primiti jer su mu poborci centralizacije predbacivali da popušta Hrvatima. U Zagrebu su pak hrvatski studenti priredili demonstracije protiv memoranduma jer da on previše popušta Srbima.

● Najkravljiva Jugoslavija

Nakon izbora za Narodnu skupštinu u svibnju godine 1935. narod je bio sve ogorčeniji, državna vlast vršila je pak izbore i u doba samih izbora veliki pri-

Mladi nadbiskup koadjutor Alojzije Stepinac kao hodočasnik u Svetoj Zemlji na Marijinu zdroju u Nazaretu godine 1937.

jenoga kralja vlast je preuzeo namjesništvo kojemu je na čelu bio kraljev rođak knez Pavle Karadordević. Biće se da je taj jednom razgovoru s poznatim hrvatskim kiparom Ivanom Meštrovićem knez Pavle izrekao želju za sporazujevanje s Hrvatima, a Meštrović je onda u Zagrebu sa skupinom uglednih znanaca i prijatelja izradio poznati "Zagrebački memorandum". Potpisali su ga nadbiskup dr. Anton Bauer, njegov koadjutor dr. Alojzije Stepinac, ban Tomislavović, više istaknutih sveučilišnih profesora i sam Meštrović. Iz Beograda su dobili malo supotpisnika. Memorandum provjeduje protiv bezakonja u državi, protiv cenzure i sprečavanja slobodnog političkog organiziranja građana. Traži puštanje na slobodu Radićeva političkog nasljednika na čelu Seljačke stranke dr. Vlatka Mačeka, amnestiju svih što su bili optuženi i osuđeni zbog političkog protivljenja, te želim da se slobodne i tajne izbore. No u Memorandumu se našla i taktična izjava da

tisk na svu javnost. Poručena opozicija smatra je da su rezultati izbora krvavotvoreni. Nadbiskupu Baueru sa svih su strana dolazile prituže da su žandari prigodom izbora plasili i mučili narod. Sastavili su Stepincom vrla oštara površnji memorandum i nabrojivši u njemu mnoge dokazane zločine policije i žandarmerije, nadbiskup Bauer je s krijevačkim membrandom potpisao njegovu hrabrost. U to se doba našao i u Zagrebu francuski politički pisac Ernest Pezet koji će poslije godine 1959. u knjizi "Stepinac — Tito" iznijeti što mu je tada u Zagrebu govorio nadbiskup koadjutor. Stepinac mu je medu ostalim rekao:

"U to godinu pod Austro-Ugarskom nije prolivovalo krv količi su je prolili srpski žandari u Jugoslaviji."

Sponjeno mu je više u-

bojnica, istaknuo je da država zabranjuje hrvatsku zastavu koju nekadašnja bečka vlast nikada nije zabranjivala. Reče:

"Pod hrvatskom zastavom bilo je dosta 700 žandara za održavanje javnog reda u Hrvatskoj dok ih danas ima šest do sedam tisuća."

Tomi prilikom je Stepinac rekao Pezetu da kraljevska vlast tvrdi kako su sve te mјere potrebne da se suoči s komunističkom opasnost. On je pak smatradio da hrvatski narod nije sklon komunizmu.

● Zašto Konkordat nije prošao?

Već spomenuta nastojanja kraljevske vlade da sporazumi sa Svetom Stolicom izazvale su mnogo napetosti i sukoba. Odnos između države i Pravoslavne Crkve bio je ureden državnim zakonom već godine 1929. i statutom iz godine 1931. Gledje odnosa s Katoličkom Crkvom trebala su još biti na snazi četiri međunarodna ugovora sa Svetom Stolicom: srpski konkordat od 24. lipnja 1914. važio je za Srbiju i Makedoniju, crnogorski konkordat od 18. kolovoza 1886. za Hrvatsku sa Slavonijom, bosansko-hercegovačka konvencija konkordata od 8. lipnja 1891. za Bosnu i Hercegovinu. U Sloveniji i Dalmaciji važio je austrijski državni zakon donesen poslije konkordata, a u Vojvodini je bio na snazi madžarski zakon. Godine 1925. po kraljevom želji, započeli su u Rimu pregovori o jedinstvenom konkordatu. Nakon mnogih neusuglasica u veljači 1935. bio je pripremljen tekst za potpisivanje. U Vatikanu je 25. srpnja 1935. u ime pape Pija XI. konkordat potpisao njegov državni tajnik kardinal Eugen Pacelli (koji će poslije postati papa Pio XII.), a u ime kralja Petra II. ministar pravde dr. Ljudevit Auer. No, Skupština i Senat u Beogradu nisu mogli odobriti već potpisani konkordat jer se žestoko usprotivila Srpska pravoslavna Crkva. Sveti arhijerejski Sabor je ustvrdio da je u Srbiji i Crnoj Gori službeni vjera pravoslavlje te da je konkordat s Katoličkom Crkvom neprihvatljiv. U Skupštini je rasprava o konkordatu doista započela tek 19. srpnja 1937. Pravoslavno svećenstvo izvelo je narod na ulice u prosvjedu procesiju, koja se poslije provala "kravava litija". Policija je pokušala tu procesiju sprijetiti, te je došlo do sukoba kojima su neki i ranjeni. Konkordat je ipak u Skupštini prošao većinom glasova, ali nije došao pred Senat. Pravoslavni su izazvali nemire u više srpskih gradova, čak u Sarajevu. Srpska pravoslavna Crkva je proglašila kaznu izopćenja za sve koji su u Skupštini glasovali za konkordat. I sam Milan Stojadinović, predsjednik Vlade, bio je odriješen od toga crkvenog proaktivista tek kad je izjavio da se više neće zauzimati za konkordat.

Nastavljaj se

Odgovornost u beznađu

Nakon razočaranja zbog odbacivanja već potpisanoj konkordata sa Svetom Stolicom, mnogi su katolici u Hrvatskoj hteli priprediti javne prosvjedne skupštine, ali Alojzije Stepinac — koji je 7. prosinca 1937. odmah nakon smrti nadbiskupa Antuna Baueru preuzeo upravu zagrebačke nadbiskupije i sjevernohrvatske metropolije — molio ih je da toga ne čine. U prigodnoj izjavici 17. veljače 1938. kaže:

„Razumijem njihovo nedozvoljstvo nagomilano tijekom posljednjih 20 godina u kojima je Katolička Crkva u Kraljevini Jugoslaviji morala podnijeti mnoge neprilike... ali ja ipak ne želim da se te prosvjedne skupštine odrižavaju. Cijelom je, naime, svjetu jasno na čijoj je strani krivnja što je došlo do nezapamćenih huškanja protiv Katoličke Crkve i Konkordata.“

● Sustavno poliškivanje katoličtva

Biskupska konferencija u Zagrebu je u svibnju te godine posebno prosvjedovala što je kraljevska vlasta dopustila Srpskoj pravoslavnoj Crkvi da ona odlučuje o sudbini i pravima Katoličke Crkve, da se zapravo ponosa kao političko vodstvo države. Stepinac je, naime, vlast poistovjetila državne probitke s probicima srpskog pravoslavlja. U poslanici vjernicima 4. svibnja biskupi načinjavaju što sve Crkva trpi od srpskog samovlašća. Posebno ističu pritisak u školstvu i odgoji mladeži. Nepravedni zakoni bili su onemogućili širenje vjerskih škola; one koje su još postojale bile su u trajnoj pogibiji da budu dokinute. Budući da su te škole bile poznate kao najuglednije u državi, sve će se protiv njih poduzimati moglo je biti samo izraz protuhrvatske i protukatoličke mržnje. Iz poznate katoličke učiteljske škole sestara miločeradica u Zagrebu, bilo je dotad proizšlo više od 4.000 najvrjnijih učiteljica, a školske vlasti u svemu su ih zapostavljale.

Na škole gdje su sva ill gotovo sva djeca bila katoličke vjere vlada je načinjeno postavljala nekatočke učitelje. U školskim knjigama već su u ono doba sastavljači podmetali protukatoličke i uopće protutvjarske stavove liberalnog materijalizma koji je već u ono doba bio znaništveno zastarao. Povijesni udžbenici površno i u krovu svjetlu prikazivali su i katoličku i hrvatsku povijest. U srednjim školama škole su vlasti nastojale da vjeronauka ne bude, tj. da ga jedva bude, dok je u

šegrskim školama (danas bi se reklo: škola učenika u privredi) vjeronauka bio sasvim ukinut. Gdje je vjeronauka i trebalo biti, vlasti su u beskraj odgadale imenovanje vjeroučitelja.

Istodobno je državna vlast na sve načine nastojala spriječiti i ograničiti djelovanje katoličkih društava, a poticale ona društva pot-puk soloksa, u kojima je prevladavala protukatolička misao. Djelovanje Crkve u korist naroda osobito je onemogućavano oduzimanjem crkvenih dobara. Od svojih, razmjerno velikih posjeda, kojih je stekla tijekom dugih stoljeća, Crkva je ponajviše uzdržavala škole i zdravstvene i dobrovorne ustanove. Tako su besplatno ili gotovo besplatno školovana mnoga sposobna hrvatska djeca, ne samo za svećenički stalež nego i za razne druge narodne korisne službe. Mnogi su bolesnici dobivali besplatnu njegu. Mnogi su siromasi spašavani od krajnje bijede. Oduzimanjem Crkvi tih posjeda onemogućavane su te crkvene djelatnosti, a država, koja je ta dobra oduzimala, doista ih nije namjenjivala u slične svrhe.

Biskupi su posebno upozorili da se u cijeloj kraljevini vrši naoko neslužbeni, ali stvarno vrlo jaki utjecaj na prijelaz na pravoslavlje. Prijelaz na pravoslavlje bilo je za državnog službenika u ono doba donjelje tako krozno kao što je u našoj nedavnoj prošlosti bilo korsno pristupiti Komunističkoj partiji. Stoga su, način, u razdoblju između dva rata mnogi manje katolički hrvatski katolici prešli na pravoslavlje. Prema nepotpunim podacima, koje bi još studijski trebalo utvrditi, takvih je bilo oko 200.000.

Nabrojivši više određenih prigovora, biskupi su javno zaključili „da katolici nisu ravnopravni građani u onoj državi.“

● Davni, a suvremeni zahtjevi

U nastavku katolički biskupi nabiraju što zapravo Katolička Crkva traži, što joj je konkordatom trebalo biti osigurano. Ti zahtjevi iz davne 1937. godine kao da su i danas aktualni:

1. U državnim školama, gdje su učenici isključivo ili pretežno katoličke vjere, postavljati bi se nastavnici katolici.

2. Skolski udžbenici za svjetovne predmete ne bi smjeli sadržavati ništa, što vrijeđa i što je protivno katoličkoj vjeri i Katoličkoj Crkvi.

3. Katolici bi mogli osnovati konfesionalne škole

svagdje, gdje god ih imade u zemlji.

4. Za katolike vrijedilo bi bračno pravo naše Crkve, koje se ne bi moglo izigravati.

5. Država bi iz svakogodisnjega budžeta morala pomagati Katoličku Crkvu razmjerno prema broju katolika i stvarno dokazanim potrebama.

6. Nadasno bi se zajamčila puna sloboda organizacija katoličke omladine.

mogao prikriti nezadovoljstvo zbog Mačekova osobnog života koji je naime u to doba već bio u drugom nečrvenom braku, nije od toga pravio političko pitanje nego je to prepustio osobnoj Mačekovoj savjeti, a sam je u glavninom klera glasovao za Mačekovu stranku.

● Beogradska laž

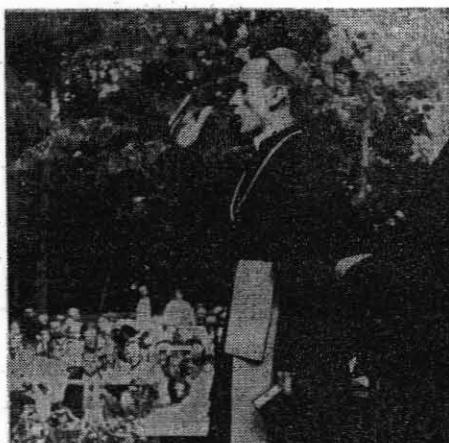
Upravo u vezi s izborima 11. prosinca 1938. zabilježena je jedva vjerojatna, a za balkanske jugoslavenske prilike tako tipična podvala. Nadbiskup Alojzije Stepinac izražao je na izboru 1. do 1. do svoj glas za „udruženu opoziciju“ koja je predstavljala hrvatski narodni pokret. No beogradska radio-stanica je oduševljeno objavila da je toga dana zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac

ja i Francuska, održavale najbolje odnose s beogradskim samodržicima ţeleći pošto-poto očuvati Jugoslaviju kao jedinstvenu državu, tim borcima za hrvatsku nezavisnost — koji su svojim vodom privolnili dr. Antu Pavelića u izbjeglištu — preostajalo je samo saveznštvo s političkim snagama u Njemačkoj i Italiji koje su, načinost, u to doba već bile nacionalističko-fašističke.

Tako se uoči samoga drugog svjetskog rata svjesniji i zauzetiji katolici u hrvatskom narodu zajedno s crkvenim vodstvom — u kojim je, kao predsjednik biskupske konferencije i kao metropolit najveće hrvatske crkvene pokrajine isticao nadbiskup Alojzije Stepinac — bili pritisnuti između tri političke opredjeljenja, od kojih im zapravo ni jedno nije odgovaralo. Naivno jugoslavenstvo bilo se već savsim razobilico kao velikohrmensko. Komunisti su očito bili ne samo saveznici nego i poslužnici Kominterne, pružajući staljinizmu koji je već bio pokazao svoje kravato lice na širokim prostorima Sovjetskoga Saveza i od kojega se hrvatski narod nije mogao dobiti nadati. Sljedbenici dr. Ante Pavelića bili su pak u neizbjegljnom savezu s nacizmom i fašizmom, nehumaničkim i bezbožnim pokretnama s kojima je Crkva u to doba već imala najgora iskušta.

Prestalo je, kako je izgledalo, Hrvatska seljačka stranka koja se službeno nije poštovjećivala ni s kojim od navedenih tri usmjerenja, ali koja je zapravo bila duboko prožeta njihovim utjecajima. Sačuvani spisi, propovijedi, dnevnički i osobna pisma nadbiskupu Alojziju Stepincu pokazuju da je on već u to doba savsim jasno razabirao naveđeno stanje, te mu je duša bila puna tjeskobne pastoralne odgovornosti za sudbinu Crkve i naroda. Nastojao je, koliko mu je najviše bilo moguće, tim svjetom prosvjetljivati i zauzeti vjernike što su bili okupljeni u službeno nepolitičku katoličku društva. Vrlo je odlučno isticao da Crkva, nijednom svojem vjerniku ne smije određivati kojoj će političkoj stranci pripadati ni za koju će glasovati, kao što mu ne smije ni zaboravljati pripadanje ikoj političkoj stranci — osim ako je riječ o stranci koja po sebiom svom programu nije vjerske i narodne svetinje.

It svega rečenoga nije teško razumjeti razmjerno odusjevljenje kojim je i vjernici vjernike doživjela proglašenje Banovine Hrvatske do čega je došlo 26. kolovoza 1939. Budući da je narod na prethodnim izborima velikom većinom pokazao svoju volju, ni beogradskoj vlasti nije preostalo drugo nego barem donekle priznati neugasivi hrvatski suverenitet. Dotad ekonomski i politički porobljeni Hrvatsku trebalo je brzo obnavljati, a Crkva u Hrvata ponajviše predvedena Alojzijem Stepincom bila je odmah našim velikim duhovnim obnovu: proslavu 1300. obljetnice prvih veća Hrvata sa Svetom Stolicom

Nadbiskup Stepinac u Višovici g. 1934. govori na euharistijskom kongresu

7. Katolička Crkva i svima katolici osjećali bismo da smo u svemu ravnopravni s drugim konfesijama. Utvrdilo bi se, s puno povjerenja, međusobno postovanje i gradanska snošljivost.

Svi ti opravdani katolički zahtjevi — a Crkva ih je postavljala ne samo za sebe nego i za očuvanje prava naroda u kome živi i kojem služi — bili su i ono doba sustavno odbacivani, što je radalo sve većim nedozvoljivošćima. Hrvatski narod, a zajedno s njim dijelovi srpskog i drugih od vlastodržaca potlačenih naroda, politički se sve više zbijao oko najjačeg pokreta hrvatskog otpora, oko Hrvatske seljačke stranke, kojoj je nakon mučeničke smrti Stjepana Radića stao na čelo dr. Vlatko Maček. Katoličko crkveno vodstvo ubrzo je shvatilo da je riječ o opravданoj borbi naroda za sam njihov opstanak, te da je zapravo svaki borac i nepravda najteže pogadale jačao je komunistički utjecaj. U znatnom pak dijelu hrvatskoga naroda jačao je utjecaj iz onih političkih snaga koje su pošto-poto htjele da se Hrvatska na cijelom prostoru davnoga Kraljevstva Hrvata obnovi u svojoj nikad prekinutoj državnosti i da se odijepi odnosno izdvoji iz Kraljevine Jugoslavije. Budući pak da su zapadne sile koje su izdale iz prvog svjetskog rata kao pobednici, osobito Velika Britani-

ja i Francuska, održavale najbolje odnose s beogradskim samodržicima ţeleći pošto-poto očuvati Jugoslaviju kao jedinstvenu državu, tim borcima za hrvatsku nezavisnost — koji su svojim vodom privolnili dr. Antu Pavelića u izbjeglištu — preostajalo je samo saveznštvo s političkim snagama u Njemačkoj i Italiji koje su, načinost, u to doba već bile nacionalističko-fašističke.

Nastavila se

Stepinac — početak kraja komunizma (8)

POSJEDNJE PRIPREME

Povijest doista bilježi prve poznate nam veze hrvatskih vladara s istočne jadranske obale sa Svetom Stolicom g. 641. Bilo je to jedno papinsko poslanstvo za otok zabilježen i u koštiju stolnicačkih mučenika a tog područja na kojem su nekoć cvele kršćanske biskupije. Od tih susreta zacičio počinje sustavno pokrštavanje naroda što se pod hrvatskim imenom i hrvatskom vlašću počeo iznova oblikovati na području od mora do Drave suzivljavanjem ostaka brojnih prijeđasnih strosjedilaca i dosenjaka. Među njima je, osobito u rimskim ili bizantskim gradovima i oko njih moralno otprije biti i mnogo kršćana. Tako se s jedne strane može reći da počeci pokrštavanja današnjeg hrvatskog naroda s jedne strane sežu u rimsko i apostolsko doba jer je u nama sačuvana i krvna i kulturna baština svih narastajki koji su ovđe prije nas živjeli. S druge se pale strane opravdano govoriti da je pokrštavanje hrvatskog naroda što se ovđe počeo oblikovati u novoj hrvatskoj državi početkom 7. st. službeno započelo baš u to doba prije kojih 13. stoljeća. Uoči velikog nacistickeg i boljevičkog mračka što se već bio nadvrijed na Europu i nad hrvatski narod, bilo je i mudro i potrebitno obnoviti svijest o toj barem 13-stoljetnoj baštini kršćanstva u Hrvatu.

● Godina koja se protegla na pola stoljeća

Alojzije Stepinac, koji je od samog svog nastupa na nadbiskupskom stolici glavnog hrvatskog grada postao povijesnim znakom naše domaće Crkve mnogo više nego što je to sam mogao biti svjetsan, morao je pravidljivo uočiti važnost toga povijesnog trenutka i najaviti Svetu godinu hrvatskoga naroda 1940—1941. Odgovarajući na zamolbu hrvatskih biskupa na čelu sa Stepincom, papa Pio XII. je od 29. lipnja 1940. do istoga dana slijedeće godine proglašio Svetu jubilarnu godinu hrvatskoga naroda. Program jubileja bio je ospjezan, ali nepredviđeno dug. To što je Stepinac započeo potkraj g. 1940., zaključio je njegov naslijednik Kuharić na Marmari Bistrici 9. rujna 1984. — a prava je proslava hrvatskoga uskrsnuća bila zapravo u katedrali i na Trgu bana Jelačića 30. svibnja 1990. Zaputivši se u 13-stoljetni jubilej Stepinac nije mogao znati, premda je očito naslučivao, da zajedno sa svojom Crkvom i narodom kojemu ta

Crkva služi ulazi u pola stoljeća neopisiva križnog puta i groba za uskrsnuće. Tih pak pola stoljeća od početka do kraja označeno je nadahnuto u prodanom imenom i likom Alojzija Stepinca. On je Crkvu u Hrvatu pred sam rat uveo u proglašu rečenoga jubileja, on je tijekom ratnih godina sa svom tim Crkvom podnosiо gessemu i skupu agoniju poput Isusa koji se u božanskoj stresnji krvavim znojem znojio između Judine Izdale i Petrove nerazumne vjernjaka, on je uprisutnjivu to povijesno-aposenjsko dogadanju u svom narodu učinio, nepravedno osuden da izdahne u dugotrajnom raspereću i da mu grob postane slavan kao zora narodnog i crkvenog uskrsnuća.

Jedinstveni je to slučaj u povijesti da se proslava takve obiljetnice naoko prekine a u patnji nastavi i tek nakon pola stoljeća pojavljeni zaključi. Kad je 12. rujna 1976. nebrojeno hrvatsko katoličko mnoštvo prekrilo zaboravljene kraljevske grobove na solinskem Gospinom otoku, i kad su nadbiskupi Šeper, Franić i Kuharić s mnoštvom drugih biskupa i svećenika prvi put uzdigli Zvonimirov lik Gospe Velikog hrvatskog Zavjeta, bila je to apostolska Crkva što se do sredine okupila oko Posljedne večere da s Marijom Majkom Isusovom čeku slijdu Duhu Svetoga. Nijedan od sve brojnjih takvih skupova tijekom idućih devet godina nije prolazio bez uzdržanja Stepinčeva lica i klijanja njegovog imena. Alojzije, koji na krestu dobio ime Viktor, što znači Pobjednik, kao da nije mogao zaključiti povijest hrvatske Crkve u Hrvata na njezinoj 13. postaji križnoga puta, kao da ju je morao uvesti u 14. stoljeće, 14. postaju raspeća pred uskrsnućem.

● Povjerenje obraćenim komunistima

Bremenit tim silnim povijesnim zadatkom, Stepinac je koristio kratko predratno doba užurano poput Krista u posljednjim danima njegova zemaljekoga života kad je ono apostolima davalo posljedne pouke govoreći im i više nego što su mogli podnijeti.

Kad je Alojzije Stepinac postao nadbiskupom konoadutorom, katolički pokret u Hrvatskoj — a to su bili u posebna katolička društva organizirani svjesniji i zauzetiji vjernici — nazlazio se u teškoj krizi. Ljudi, kao ljudi — lakše im je voljeti Boga i domovinu nego jedni u drugu imati povjerenja. Nadbiskup

Bauer povjerio je brigu za taj katolički pokret mladom Stepincu računajući na njegove višegodišnje iskustvo izvan svećeničkog staleža. Oba nadbiskupa već na Božić 1934. upisuju orkvenoj javnosti plismo ističući da se organizacije katoličkog pokreta — katolička akcija — ne smiju stopiti ni s kojom društvenom, političkom ni umjetničkom strujom već imaju ostati slobodne da bi mogle svima služiti. Tako organizirani vjernici trebali su zapravo biti živa Crkva u društvenoj i narodnoj zajednici, promicati mir, slo-

Nadbiskup Stepinac sa zagrebačkim bogoslovima

gu, čovječnost, poticati na obraćenje, prožimati svijet evanđeljem. Zanimljivo je da se naslo vjernika koji su priješli da se u redove tih katoličkih društava primaju ljudi koji su se prije iskazali kao nevjernici ili čak organizirani bezbožnici. Za oprez je svakako blilo razloga i više nego što se onda moglo pomisliti. Pošto nije brojni su onodobni mladi komunisti, skojevci, u svojim uspomenama svjedočili su da po natoli Skojo, odnosno Partiju učazili u katoličko društvo, stjecali povjerenje duhovnika, držali predavanja, redovito se svedrgnuto prisjećavali i slično. Ipa, Stepinac nije dopuštao sastavljanje nikakvih listi mogućih sumnjičavaca koji se ne bi smjeli primati u društva katoličke akcije. G. 1936. Stepinac ističe da Crkva kao dobra majka može u katoličku akciju primiti i skrušenog komunista.

● Predviđanje rasta predgrada

Trajanje se nametalo pitanje o sudjelovanju katolika u politici. Biskupi su isticali, kao što je već rečeno, da Crkva zajedno sa svim svojim organizacijama ne pripada nijednoj stranci, a da je svaki vjernik po savjesti dužan politički se zauzeti situaciju

glas svoje savjesti u konkretnim političkim okolnostima. Tako hrvatsko kraljevstvo na pred rat ni u ratno doba nije imalo nikakve vlastite političke stranke, a većina vjernika politički je stajala s pokretom za narodnu slobodu i suverenost.

Predviđajući maglo širene glavnoga grada, nadbiskup Stepinac dao se na osnivanje novih župe po predgradima. Stara gradska jezgra bila je puna crkava, a siromašno radništvo u predgradima nije bilo raspolaženo dolaziti u te crkve. Unatoč u one doba velikim crvenim posjedima Stepinac redovito nije mogao dobiti novu za izgradnju novih crkava. Kao u mnogim dugovječnim ustanovama, svi su novčani tijekovi bili unaprijed potrošeni raspoređeni. Morao je proglašiti i kojekako se dovijati da podigne kakve-kakve crkvene dvorane da privremeno budu i crkve na širokom potezu od Ku-

“Samo da vas tamo bude, što više. Sveti traži duhovnu utjehu i mi smo mu je dužni pružiti.”

Također za jedno prošteće u Vivodini:

“Drago mi je što će tako biti više svećenika. Iskoristite svaku okupljajuću narodu koliko je najviše moguće.”

Benigar bilježi kako je Stepinac predviđao agrarnu reformu ne kao da bi se je bojao nego kao da bi u njoj čak nazlazio stanovito oslobađanje Crkve. Na jednom sastanku, što ga bilježi o. Ladislav Harapin, nadbiskup Stepinac je preporučavao svećenicima da rasprodaju crkvena zemljišta. Tada mu jedan od župnika reče:

“Lojzek, zemlja nas uzdržava.”

Stepinac će na to:

“Dragi, zemlja bu na te pala.”

● Vjerni i psovaci narod

Tih je godina nadbiskup Alojzije mnogo djelovao protiv psovke i kletve u hrvatskom narodu. Znao je da toga ima i u drugim narodima ali ga je posebno boljelo što se kod nas paše sve više i sve bezobzirnije. Cudi se što se “gotovo iz svih domova naših sela i gradova dnevne diže grozne psovke”, te se boji da bi to moglo biti povodom Božjih kazni za cijeli narod. Nažalost, unatoč svim toliko puta ponavljanim potvarthvama protiv psovke, hu pojavi u hrvatskom narodu nitko još nije prikladno proučio da bi joj našao lijek. Djepsta je zagonetno da narod koji je toliko prozet Kristovom vjermom i toliko odan Majci Mariji danomog najpogrđnjim psovkama vrijeda Isusa i Mariju. Ni Stepinac ni drugi crkveni odgovornici u našem narodu, makar se koliko zgratali nad tim strahotama, nikad nisu iz tog izveli zaključku da bi se narod protiv Boga postavljao i od njega otpadao. Zagonska bogoholjuna psovke mučenika kršćanskog naroda i dalje ostaje izazov za proučavanje i djelovanje. No, ne čekajući rezultate proučavanja, Stepinac je kao pravi duhovni pastir činio što je mogao. Iz godine u godinu pokretao je tjedne protiv psovke. Kako očekivati pravu uspjeh molitava za domovinu u kojoj se toliko pasuje? Uoči samog dolaska komunističke vlasti 15. travnja 1945., Stepinac u provijedi ističe:

“Psovaci, stidite se — da li je to Bog zaslužio da mu plijete svojim poganim ustima u lice?... Ako je ikada bio čas da svim silama zagrabit da se istrijebi ova sramota iz naše sredine, psovka, onda je to sigurno danas. Svima nam je na srcu spas našega naroda, naše domovine.”

Nastavlja se

U JEKU EUROPSKOG BEZUMLJA

U cijelokupnoj djelatnosti nadbiskupa Alojzija Stepinca prožimalo se skrb za slobodu i blagostanje naroda s nastojanjem što duže duhovne obnove u crkvenoj zajednici i njezinim najizabranijim skupinama. Očito je za njega Crkva kvasac obnove svijesta te mu jednako mora biti na srcu da mali kvasac bude što čvršći i što živiji, kao i da se njegovim evanđeoskim duhom prožene cijelokupno tijesto društva i naroda. Uostalom, tom slikom o kraljestvu Božjem kao kvascu što treba djeveljati u svijetu, kao u tijestu rado se služio i Gospodin Isus. Ima pak razdoblja kad je posebno važno čuvati kvasac — što u ovom smislu znači posebno se brinuti za što čvršću i što zreliju podobnost i požrtvovnost manjih izabranih skupina u sklopu crkvene zajednice. Nije to bijeg od društvenih i političkih pitanja, nije izraz crkvene nemoci u novim okolnostima svijeta nego je poduzimanje prijeko potrebnih priprava uci najvećih ili najbjubnjih razdoblja — redovito na povijesnim prekretnicama.

U tom svijetu treba pronaći rešenje što u ono doba mlađi nadbiskup Stepinac poduzima za obnovu redovničkog života, za posvećenje izabranih skupina muških i ženskih ograna u katoličkom pokretu, posebno za osnivanje samostana najstrože klauzure bosonogih karmeličanki u Brezovici kraj Zagreba. Sve se to dogadalo, za sve je to nadbiskup revnovo uočio samoga rata. Iz toga pak treba zaključiti da ga ratna zbivanja uopće nisu iznenadila, da je očekivao zlo najvećih razmjera, pravu poplavu mržnje. I da je predviđao kako se budućnost Crkve i naroda u tom košmaru razbezumljeni ljudskih strasti neće moći na što osloniti osim na izravnu Božju pomoć.

I Zafranović je shvatio

U naše dane ne bi više trebalo dokazivati da je nadbiskup Alojzije Stepinac g. 1946. od komunističkog suda nepravedno osuđen, da je bio protivnik i fašizma s nacionalosocijalizmom i komunizmom. Čak Lordan Zafranović, filmski redatelj koji je među ostalim mogao načiniti i film »Okupacija u 26 slika«, napokon o Stepincu izjavljuje:

»Po mom mišljenju on je krivo osuđen — u svakom slučaju bio je čovjek koji nije bio ni zločinac ni svetac. Naprosto čovjek u vremenu europskog bezumlja koji je bio podjednako an-

tikomunist kao i antinacist. Između ta dva pola on se potušavaju pronaci, međutim svakako treba biti vrlo opezan u ocjeni njegova života, posebno u periodu između 1941. i 1945. godine.«

Redatelji koji se još uvijek spremaju na nove filmove, mogu dobro osjetiti raspoloženje javnosti. U tom smislu zanimljivo je i navedeno mišljenje (»Nedjeljna Dalmacija« od 31. ožujka 1991., str. 21). No, i dalje će vjerovatno jedini prigovarati Stepincu da je bio odvise antikomunist, a drugi da je bio odvise antifašist (odnosno antinacist). Bit će tako dokle god u našoj javnosti budu djevojala gorka sjecanja na promašene pokušaje hrvatskih saveznika s nacizmom i komunizmom. I kad napokon razočarani i otriježnjeni baštinici tih potkušaja shvate da je Stepinac imao pravo, neće mu biti lješiti opozitari oni kojima je zao što su ipak barem neki od Hrvata bilidalekovođeni pa se ne dadešto postovjetiti ni s nazismom ni s komunizmom. Takvima će — a njihova je bučna propaganda upravo na djelu — Stepinac biti krv' zato što je uz Boga nadavše ljubio svoj hrvatski narod, što nije bio spremen žrtvovati čovjeka — ni pojedinca ni narod — radi ostvarenja bilo kojih načodno viših interesa.

Navedeni redatelj mudro savjetuje oprez. Nadajmo se da će napokon oprezno i odgovorno pristupiti Stepinčevu slučaju i redatelji i feljtonisti koji su dosad znali više pazići na sud razima nego na sud povijesti. Name preostale slijediti dokumente kojih je već mnogo sakupljeno, kritički obradeno i objavljeno, osobito u Benigarovoj knjizi »Alojzije Stepinac« i u Nikolićevu zborniku »Stepinac mu je ime«.

• Nepoznati dogovor Pavelića i Rittiga

Dokumenti o kojima je riječ redovito začuhuju prosječnog čitatelja dosad objavljenim tiskovinama ne samo o Stepincu nego i o svemu onom razdoblju. Tako npr. o dr. Antu Paveliću — poslije ustaškom poglavniku — saznavjemo (vidi Benigar, str. 355 i dalje) da je suradivao sa Stepinom Radićem, da se s njim razbio nakon Radićeva sporazuma s Beogradom kad se odlučio boriti za samostalnu hrvatsku državu u Šemenu se s njim složio i dr. Ante Trumbić. No kad Pavelić 8. siječnja 1929. u urednom putovnicom odlaže u inozemstvo odlučivši ne vratiti se nego izvana

rušiti Jugoslaviju, »dan prije odlaska sastao se s msgr. Svetozarom Rittigom i dr. Milom Budakom, te su se dogovorili...«. Dotiče je zanimljiva ta bilješka jer će poslije dr. Svetozara Rittig postati u partijskim najstankutljivim među katoličkim suradnicima Josipa Broza, komunističkog vode, a Mile Budak Pavelićev doglavnik, poslije rata od saveznika izru-

Stepinac pred komunističkim sudom 1946.

nio ustaško djelovanje na svom području. Sve to, zna se, za kratko vrijeme.

• Iz košmara — komunisti vode otpor

Onda je 28. ožujka 1941. došlo do poznatog beogradskog puča, Hitler je napačno Jugoslaviju, ona se raspala i na njenom području stvorena su različita okupacijska područja i proglašena je Nezavisna Država Hrvatska. Hrvatski politički voditelj Vladimir Maček, u to doba potpredsjednik beogradske vlade, nije mogao povjerovati u njemacku pobedu pa su Nijemci vlast u NDH predali ustašama. No i to bi se moglo izreći drukčije: a više nijans. Nezavisnu Državu Hrvatsku

s četničkim vodstvom stvili komunisti predvođeni Josipom Brozom koji se prozva Tito. U istočnim dijelovima nove države uz Drinu već u drugoj polovici te prve ratne godine dugo će i gotovo neometano vladati četnički sustavno istrebljujući osobito islamsko putčanstvo.

• Ni zbumjena Crkva ne ostavlja narod u nevolji

Od Slavika Kvaternika proglašena hrvatska država zapravo nikad nije ostvarila svoju vlast na cijelom području i etničkom području, što znači u granicama kojima se označila na zemljovidu. Hitlerova zvijezda počinje tamniti, što je bilo sve prepoznatljivije osobito naškom njegova napada na Sovjetski Savez i povlačenja iz Afrike. Hrvatski narod očito je bio u silnoj opasnosti, a njegova Katolička Crkva zajedno s njime i zbumjena i sprema se za dogodilo.

Sva je ovo već više puta i na više načina rečeno u suvremenom katoličkom tisku, i na ovim stranicama u »Glasu Koncila«. Novost je možda u tome što upravo živimo u doba na drugi naredišnji slijet probudjenih hrvatskih neda, opasnosti i mogućih zabuna. Riječ je o hrvatskom narodu koji se jednostavno ne može odreći samoga sebe, svojega prava na slobodan život u svojoj domovini. Opet je riječ o novim izdancima beogradskog samovlašća koje pošto-poto hoće držati taj narod pod okupacijom u kojoj bi se morao raspotpiti i suobičiti gospodaru ili mu učuvijek ostati sluga. Riječ je o glavnoj kršćanskoj vjerskoj zajednici u tome gradu, o Katoličkoj Crkvi koja se ne može odreći svoje poslanja: služiti slobodi čovjeka i naroda. Sto god se dogodilo, ta će Crkva sa svojim svećenicima i biskupima ostati s tim narodom — bilo da se radije njegova sloboda bilo da mu vidi rane i pomaže podnosići okove. Što god Crkva učini — danas kao i u Stepinčevu doba — neće se sasvim svidjeti onima koji možda drže da su jedino sudbina naroda, da narod stoji ili pada s njihovim uspjehom. No, ovaj put narod željan slobode nema za saveznike na poraz osuđene naciste nego zapravo nepobjedivo demokratsko svjetsko javno mnenje.

(Nastavlja se)

»Vrijeme ludila i divljaštva«

● Da se postupalo po Naćelima...

Stešinčev životopisac franjevac Aleksi Benigar — čovjek sveta života i provjerene znanstvene ozbiljnosti — potudio se nešto reći o dobroj i zlu u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Time želi pomoći čitateljima da lakše razumiju onodobno ponašanje nadbiskupa Alojzija Stepinca kao i drugih hrvatskih biskupa i cijele Crkve u Hrvata. Sto se tiče pisanih Naćela ustaškog pokreta, u njima nije bilo ničega što bi se protivilo vjeri i čudoredu. Kad je u jednom od prvih susreta Pavelić na taj način razgovarao sa Stešinčem, iz njegovih se riječi ocrtača silika tako dobro i pravljeno uredene države, da će Stešinac kad dode kući zapisati u svoj dnevnik da bi, kad bi se — naravno — riječ složile s djelima — to bila prava Božja država. Novi državnici javno su se zaizmali za javnu pristojnost, za obiteljski moral, za promicanje materinstva, najstrože su zabranili pobacač. Posebnim su zakonima takoder zabranili proglašenje, skitanje i bludišnjenje. Utvrđili, barem na riječima, dostojanstvo rada i radnika. Osobito je u Zagrebu procvala izdavačka djelatnost. Započet je velik potхват izdavanja Hrvatske enciklopedije. Mnogi hrvatski književnici i drugi kulturni djelatnici tih su se godina zbilli u glavni grad Zagreb i upravo se zakapali u svoju umjetničku i kulturnu djelatnost. Kao da su željeli pobjegi iz stvarnoga svijeta, iz užasa što je dopirao da samih pregrada, kao da su proizvodjenjem što vrednijih djela htjeli nadomjestiti stanovito izbjegavanje političkih odgovornosti.

● Nečovječni zakoni

Mnogo bi se toga dobra, premda ne bez ikakvog prigovora, moglo tako nabrojiti da se odmah nisu pojavila i teška zla. Benigar izričito tvrdi da način kako se poslagala ustaška priznjava — pred križem, pištoljem i nožem — nije bio u skladu s kršćanskim shvaćanjem. Zakon pak o zaštiti arapske krv i časti hrvatskog naroda bio je sličan načističkom protužidovskom zakonu. Židove i Cigane potpuno je stavio izvan zakona, a prema pravoslavnim Srbima bio je nečovječan. Benigar koji to tako bliže (str. 365) posebno upozorava: — Izdane su zakonske odredbe za prijelaz iz jedne vjere u drugu, koje se nisu poddarale s naćelima Katoli-

čke Crkve, pa su tako katolički crkveni poglavari bili stavljeni pred teške probleme. — Iz spomenutih ustaških zakonskih odredbi o prijelazu iz jedne vjere u drugu očito je — što treba ponavljati da bi se napokon upamtilo! — da toj vlasti nije bilo da naprave Katoličku Crkvu nego da isčešćuju srpske nacionalne svijesti. Zato je zaboravljen postojanje i djelovanje vjerske zajednice koja se zove Srpska pravoslavna Crkva. Ljudi koji su joj dosad pripadali na tlu NDH našli su se zaboravljeni bez vjerske pripadnosti. Preostalo im je ostati u toj svojevrsnoj ilegalnosti pristupi kojom od zakonski priznatih vjerskih zajednica: katoličkoj, evangeličkoj ili muslimanskoj. Razumije se da su pravoslavni našavši se pred takvim pritiskom najradije pristupali Katoličkoj Crkvi koja im je po sadržaju vjere i po crkvenim obredima od svih spomenutih najbliža. No mnogi koji o tome pišu zaboravljaju da su vlasti u NDH zaboravljale katoličkom svećenicima da odredene pravoslavne primi u katoličku zajednicu bez posebnog dopuštanja redarstva. Redarstvo je, dakle, imalo odlučivati koga država smatra dostojnim da postane katolikom. Očito je za tu vlast to pokatoličenje značilo pohrvatanje a ona je sebi zadružila da pravo odlučuju tko od pravoslavnih smije a tko od pravoslavnih smije a tko ne smije na taj način postati Hrvatom. Bogatiji i politički utjecajniji pravoslavni žitelji redovo nisu dobivali dopuštenje da postanu katolicima. Tako je bilo moguće njihovu imovinu prisvojiti, a njih s obiteljima deportirati.

● Kad krv progovori — Božji zakoni i da je važe

Za proglašenje načističkih zakona o Židovima može se govoriti da su u NDH bili doneseni kao ustanak Hitlerovskim saveznicima. Može se čak utemjeljeno dokazati da su brojni hrvatski dužnosnici nastojali te zakone o Židovima ne provoditi, da su barem nastojali da što manje Židova strada. Poznato je takoder da su Hitlerovi bili nezadovoljni ustaškom nedosjednošću u istrebljivanju Židova, da su njihove tajne službe točak pripisivale činjenici što su Pavelić, Kvaternik i ne samo oni među ustaškim vrhovnicima, imali židovskoga podrijetla. Dok je moguće tako govoriti o protužidovskim zakonima u NDH, zakonska zabrana Srpske pravoslavne Crkve i ozakonjena poznatih postupaka prema

Srbima u NDH nije moguće ni tako ublažjuće tumačiti. Krčanski, naime, čudoredni nauk ne poznaje kolektivne krivine. Ako su srpski vlastodršci — kao što doista jesu — u cijelom razdoblju između dva rata vršili nečuvenu strahovladu nad hrvatskim narodom, za to se ne može optužiti ni kazniti nijednog Srbinu zato što je Srbin, nego se svakom pojedincu, povjari, se utemeljeni sumnja, mora posebno dokazati da je baš on doista krv. Takvim je zakonima zakonodavstvo NDH odstupilo od kršćanskih i humanih načela što ih je i sami bilo proglašeno načelima ustaškog pokreta. Istina je — kao što bilježi i Benigar pozivaju-

je ljubav prema vlastitom narodu Božnjim prstom upisanu u ljudsko biće i Božju zapovijed!*

All:

— Moramo svuda upozoravati i učiti da sveti zasnovi i plemenito oduševljenje u izgradnju temelja mlade Države Hrvatske budu nadahnuti strahom Božnjim i ljubavlju za Božjim zakonom i njegove zapovijedi, jer će samo na Božjem zakonu a ne na lažnim načelima ovoga svjetlosti Država Hrvatska moći biti izgrađena na čvrstom temelju.*

● »Poglavljiče, luptite šakom po stolu!«

Kad je pak započelo provođenje spomenutih zakonskih odredbi i zakona protiv Židova, Cigana i Srba, započelo je nastojanje nadbiskupa Stepinca i drugih katoličkih predstojnika za spašavanje slobode, dostojanstva, života i imetka svakog čovjeka i svake ljudske skupine. Nastojan je i izričaj tih zauzimanja prilagodavati se trenutku i raspoloženju vlasto-

Nadbiskup Stepinac medju mladim svećenicima.

či se na Pavelićeve razgovore s Ivanom Mestrovicom i drugim svjedoke — da je pravoslavno pučanstvo odmah nakon proglašenja NDH od unaprijed organiziranih četnika potaknuto na pobunu protiv nove vlasti, da je pobuna ubrzo tako nabujala te ju je bilo praktički nemoguće obuhvatiti redovitim zakonskim i polješkim mjerama. Prolivena krv ubrzala je zamutila pameti i otvorila put uzajamnim zverstvima. No ovđe ne sudimo odgovornosti pojedinačnih skupina nego govorimo o proglašenim zakonima koji su u ono doba bili nečovječni.

Sve je to o čemu govorimo vrlo brzo našlo odjeka u nadbiskupovom svjesti i posebno se odzrialo na njegovu okružnicu što ju je 28. travnja 1941. uputio svome svećenstvu. U njoj među ostalim piše:

— Casovi su ovo u kojima ne govoriti više jezik nego krv svojom tajanstvenom povezanostu sa zemljom u kojoj smo ugledali svjetlo Božje i s narodom iz kojega smo nikli. Je li potrebno istaći da je i u našim žilama živile zakola krv, da je i u našim grudima živile zakucalo srce. Nitko petantan tog osuditi ne može i nitko poštenog zamjeriti ne može, jer

dršca Stepinac kao ni drugi biskupima nije bilo do toga da se poslije hvale kako su bili hrabri i načelnici nego da doista spašavaju koga se spasiti moglo. Poznata je praksa da u takvim okolnostima Katolička Crkva mnogo više štiti ljudske živote nego što nastoji dokumentima sačuvati svoj obraz za buduću pokolenja.

Benigar bliže zgodu kad je Stepinac prigovarao Paveliću što Židovi moraju nositi na ruci posebne žute oznake čime su trajno bili poniženi i javno ugroženi. Pavelić je jasno tvrdio da to traže Nijemci jer Benigar bliže je Stepinac povikao:

—Poglavljiče, luptite šakom po stolu i otvoreno recite Nijemcima i Talijanima da ovako dalje ne ide! U pismu Antu Paveliću od 6. ožujka 1943. Stepinac u istom smislu upozorava:

— Molim vas u ime čovjekosti koju je naš narod uvijek visoko cijenio, da ne dopustite da i od ostaših podanika naše države itko nepravedno trpi. U sabirnim logorima ima mnogo njih koji su nevinili koji nisu zasluzili tako tešku kaznu.

Ako je posrijedi mješanja koje strane sile u naš

unutrašnji narodni i politički život, onda se ne borićim da ovaj glas i prosvjeti dode i do organa dotične strane vlasti. Katolička Crkva ne pozaje nikakva straha pred ikojom zemaljskom silom, ako se radi o obrani najosnovnijih prava čovjeka.«

● »Pravoslavni su kršćani kao i mi«

Praktički nije bilo tjeđan da nadbiskup Stepinac ne bi usmeno ili pismeno prosvjedovao protiv nečovječnih postupaka izvršnih vlasti te policijskih i vojnih službi u NDH. Nije bilo vremena za razvijanje i do kraja promišljanje crkvenih postupaka prema proglašenim nečovječnim zakonima i nečovječnim postupcima. Pravoslavnima koji su tražili potvrdu da su upisani među katolike mogli se načelno odgovarati da na to nemaju prava jer je očito da to ne čine iz osobnog uvjerenja i slobodne savjeti, a crkveni zakon ne dopušta prisilna ili prijetvorna pokatoričenja. Moglo se je, kao što se i činilo, onoj državnoj vlasti slati oštре prosvjede pozivajući se na takve crkvene zakone. No u međuvremenu ti blagovali danje u još većem strahu okrivljujući katoličko svećenstvo što im ne da toliko tražene potvrde o prijelazu. Zato su odgovorne crkvene vlasti na čelu s nadbiskupom Alojzijem Stepincom istodobno prigovarale vlastima što traže načilno pokatoričenje a svećenike nešto potiše, ali jednako službeno, poticale da ljudi formalno primaju u Katoličku Crkvu praktički bez ikakvih uvjeta. O tome je sačuvana Stepinčeva povjerljiva instrukcija svećenstvu sačuvana u arhivi i objavljena na str. 428 Benigarove knjige:

— Kad dođu k vama osobe židovske ili pravoslavne vjeroispovijesti, koje se nalaze u smrtnoj opasnosti, pa zaželete konvertirati na katolizam, primite ih, da spasite ljudske živote. Ne zahtijevajte od njih nikakvo specijalno vjersko znanje, jer pravoslavni su kršćani kao i mi, a židovska je vjera ona, iz koje kršćanstvo vuče svoje korijene. Uloga je i zadaća kršćana u prvom redu spašiti ljudi. Kada prođe ovo vrijeme ludila i divljaštva, ostat će u našoj Crkvi oni, koji budu konvertirali zbog uvjerenja dok će se ostali, kad opasnost prijede, vratiti u svoju.«

Nastavljaja se

Kako Bog priznaje nacije

Nadbiskup Alojzije Stepinac dobro je pazio da osuđuje nacizam ne osudi i rodoljubje. Već u ožujku 1938. tunacić je svedučili Štarcima kako katolištvo jest medunarodno ali katolički mori i te kako pripadati svome narodu. »Krišćanin katolički ne samo da smije, nego mora ljubiti narod iz kojega je nikao. To leži u samoj čovjekovoj naravi. Kršćanstvo pak ne ruši naravni zakona nego ga usavršava i oplemenjuje.«

Upozorivši da »narod nije ništa drugo nego velika obitelj«, nadbiskup je nastavio: »Kako god, dakle, ljubite više svoju braću i sestre negoli druge ljudi, tako i svoj narod više negoli drugi, a da pritom ni jednog naroda ne mrzite i ne prezirete. I tko razumani može da zamjeriti? Zar će tko zamjeriti djetetu, ako više ljubi svoju majku negoli tuđu?«

Nabrojivši zatim iz Svetoga pisma poznate izraze rodoljubija samoga Isusa Krista, majke Marije, mnogih proroka i posebno apostola Apila, nadbiskup ističe:

»Odatle pojave da Katolička Crkva u svom djelovanju i te kako uzima u obzir i računa s osjećajem u narodima među kojima djeliće. Zato, što prije može, postavlja obraćenim poganskim narodima svećenike i biskupe njihova jezika koji najbolje poznaju dušu svog naroda. Zato im postavlja njihove slike narodne patrone.«

Eto, Stepinac je smatrao važnim i to da svaki narod ima baš svoju sveću, vlastite nebeske zaštitnike, da je sasvim u redu ako se ti svećici i na drugom svijetu najviše zauzimaju baš za svoj narod. Narod, nacija, kao velika obitelj kojoj čovjek pripada i koja ga ne samo izvana nego i iznutra zaувijek označuje, očito je nešto više od pukog i privremenog ovozemnog stvaranja. I u mreži doba u tisku ponovljene uzrečice: »Nebo ne priznaje nacije«, zacijelo je za krišćanina neprihvataljiva — ili znači nešto sasvim drugo.

Svojim sasvim odredenim stavom prema naciji, kao vrijednosti koja pripada samoj ljudskoj naravi, što znači upravo Božjem namumu o čovjeku, nadbiskup Stepinac se u pravitičas poslavio protiv jedne od temeljnih zabluda bezbožnog i protunaravnog komunizma. Taj je, naime, komunizam — u svom jedino poznatom stalinističkom izdanju — zapravo zanjekao važnost nacionalne pripadnosti tvrdiće da je »radnička klasa« nadnacionalna. No, budjenje nacionalne svijestnosti osobito u zemljama u kojima je bio zavladao komunizam postalo je jednom od glavnih snaga što su ga iznutra razorile. Crkva je

pak baš uoči te velike povjesne promjene po smjeru Drugog vatikanskog koncila odustala od stanovitog prenaglašenog inter Nacionalizma koji se na kršćanskom Zapadu izražavao jednolikim latinskim bogoslužjem za sve narode. Mjeseči toga dopuštao da svaki narod slavi Bogu svojim jezikom i da u bogoslužju obrede sve više unes sastojnice svojih narodnih običaja, svoj folklor — što bi se reklo: svoju narodnu dušu. (Naravno da nikako ne posmijšja kako bi narod smao neku zajedničku besmrtnu dušu kao što ima svaki čovjek ponosa, nego svaki kočun.)

Nema mira bez slobode malih naroda

Nadasve osjetljiv za temeljne vrijednosti koje je upravo komunizam ugrozavao, Stepinac izričito tvrdi da je sloboda »dar koji pripada po naravi kako pojedincu tako narodu u cjelini. Godine 1942. nadbiskup opet ističe akademizirana da je sloboda jednog naroda jedno od najvećih njegovih dobara, te da se »mir među narodima ne može postići osim poštivanjem pravde i slobode i malih naroda, imakar iz njih i ne stajala milijunska vojska.«

Hrvatskim katolicima bilo je tih godina očito da Hitlerovski nacizam i stalinistički komunizam polaze od temeljno iste bezočne nečovjечnosti. Obaj su, naime, nijekala i gazišu slobodu i dostojanstvo ljudske osobe. Njihova razlika u stavu prema naciji, odnosno narodu, u oba je slučaju nijekala pravo poimanje naroda. Dok je komunizam nijekao vrijednost nacije svojim izmisljenim proleterskim internacionalizmom, nacizam je kritovario naciju. Za Hitlerovec nacija nije velika obitelj koja osigura slobodu i dostojanstvo svakog čovjeka nego mit, nebovjerojano čudovište koje traži da mu se žrtvuju bezbrojni životi nevinih u vlastitom narodu i nadave drugi narodi kojima nijedne vrijednost.

Kad je Hitlerov nultuberški zakon protiv Židova bio protegnut i na NDH, Stepinac je u zagrebačkoj katedrali na Papin dan 14. ožujka 1943. istaknuo da je nadavne važno što Papa štitil baš one vrijednosti koje se baš u to doba nogama gaze, a to su »obrana dostojanstva ljudske osobe, obrana prava obitelji, obrana malenih i slabih naroda.«

Upozorivši da ljudov prema vlastitim narodima »ne smije čovjeka učiniti divljom životinjom koja sve ruši i izazivaju ostavite — što se odnosilo na one koji su, ogorčeni dugim nepravdama što ih je podnošio hr-

vatski narod, malo pazili da izv. odmazda ne zahvatiti i nevinje pripadnike drugog naroda — Stepinac je odmah upozoravao i da je »grijeh biti ravnodušan prema svome narodu kako to uči razorni i krvavi komunitazm.«

Preteča koncilskog učenja o čovjeku

Benigar posebno ističe dvije propovijedi u kojima je Stepinac načelno obraćao se s rasizmom i nacizmom. Prva je 25. listopada 1942. Benigar došlovno upozorava da u toj propovijedi zagrebčki nadbiskup »podigne glas protiv nečovječne potstupka suratinskih teta i nekih dužnosnika Nezavisne Države Hrvatske.«

»Tvrđimo da svaki narod i svaka rasa, kako se danas odražaju na zemlji, imade pravo na život dostojan čo-

pod bivšim režimom, o Stepincu pozivajući se baš na te Stepinčeve riječi, tvrdio da je on bio i preteča sržnog koncilskog duha, žestoko su ga napali visoki predstavnici onoga režima koji su se skrili za vjensku pitanja i njihovi novinari (od kojih neki još rade isti posao), pozivajući se pritom na navodna mišljenja nemenuvanim domaćim teolo-

gi. Rasičam sklene predstavnik ustaške vlasti posebno je bila uznenimira Stepinčeva propovijed na svršetku velike pokorničke procesije 31. listopada godine 1943. Benigar došlovno upozorava da u toj propovijedi zagrebčki nadbiskup »podigne glas protiv nečovječne potstupka suratinskih teta i nekih dužnosnika Nezavisne Države Hrvatske.«

Usijane glave u svećeničkim redovima

Odgovarači onima što su prigovorili da Katolička Crkva u Hrvatskoj nije dovoljno prosvjedovala protiv stanovitih zločina na-

vječnoga zakona Božjega bez obzira radi li se o Hrvatima, Srbinima, Židovima, Ciganima, katoliciima, muslimanima, pravoslavnima ili kom drugome. Ali mi ne možemo zvati na uzbunu niti fiziki bilo koga siliti da te vječne Božje zakone vrši, jer svaki čovjek ima slobodnu volju i svaki će za svoja djela odgovarati prema riječima Apostolovim, da će »svaki vječe breme nositi« (Gal 6, 5). Zato ne možemo odgovarati ni za koju usijanu glavu u svećeničkim redovima.«

Vjerovali ih ne — iz ovih če posljednjih riječi jedan novosadski novinar nedavno zaključiо da je Stepinac odobrio navodne zločine nekih svećenika jer da je to stvar njihove slobodne vole. Temeljna je misao te provovijedi podržana u riječima:

»Mi smo svoje stanoviste prema rasizmu definirali oskud rasizmu postoje, a ne možda danas. A to stanoviste kratko je i jasno. Katolička Crkva ne pozna rasu, koje gospodaju i rasa koje robuju. Katolička Crkva pozna samo rase kao tvorevine Božje, aako koga cijeni više, to je onaj koji ima plemenite srce, a ne jeđu pescnicu. Za nju je čovjek jednako Crnac iz Centralne Afrike kao i Europejac. Za nju je kralj kraljevske palati upravo tako čovjek kao i zadnji siromahn i Ciganin pod šatorom.«

Proti zakona o strujeljanju talaca

Slijedi izričita i ostra osuda u ono doba u Hrvatskoj ozakonjenim prakticama ubijanja talaca. Bilo je, naime, ozakonjeno da se za iz zasjede ubijenog vojnika, osobito časnika, ako se ne otkrije krvac, nasume strujelja određeni broj nedužnih ljudi iz tog kraja, odnosno iz zatvora ili logora u kojima su već bili bez sudski dokazati krivnje zatvoreni politički osumnijeni, Stepinac piše:

»Mi ne možemo odobriti da se ubijaju nevinii zato što je možda netko iz zasjede ubio jednog vojnika, pa bio on i najplemenitej rase. Sistem strujeljanja stotine talaca zbog zločina kojemu se ne može otkriti krivca, poganske je sistemi koji nikad nije urođio dobrim plodom niti može urođiti.«

Stepinac je znao i usudio se javno izreći da mnogi nisu pošli u partizane zato što bi prihvatali komunizam ili što ti bili protiv hrvatske države nego zato da spase glavu od takvih nedovječnih postupaka: »Jer je sasvim sigurno, ako bi se ovakvim imjerama kuhao praviti red, da će mnogi od onih koji su do sada slušali glas Crkve, maskar izloženi teroru, kušati konačno potražiti spas u šumama.«

Ministar prosvjete NDH dr. Julije Mašanec odmah je 7. studenog u novinama »Hrvatski narod« javno potvrdio Stepincu nek se ne mijesi u politiku zara koji je nesposoban, jer da je ta propovijed »nož u ledu hrvatskim ustaškim borcima. Na Kapitol je stigla pouzdana vijest da se na Grču razmislja o upućivanju Stepinca u jasenovački logor.

Jedna od pogodnih slika — karikatura kojima je jugokomunistički tišak nakon rata htio prikazati nadbiskupu Stepincu kao suradnika okupatora i ustaških vlasti

vjekta i na postupak dostojan čovjeka. Svi oni bez razlike, bili pripadnici ciganske rase ili koje druge, bili Crnici ili uglađeni Europeji, bili ozraženi Židovi ili podlosni Arapci, imadu jednako pravo govoriti »Oče naš, koji ješi na nebesima«. A ako je Bog svima podjelelo to pravo, kako ga ljudska vlast može nijeći?«

U toj je propovijedi Stepinac izrekao onu znamenitu rečenicu koja je polazile najusvremenijeg u Svetom pismu utemeljenog kršćanskog personalizma što u stanovitom smislu prodiča odgovarajuće koncilске dokumente i osobito nauk Ivana Pavla II.:

»U Evandeliju uz Boga prvo i zapravo jedino mjesto zaustavlja ljudska osoba.«

Kad je nadbiskup Franjo Kuharic sasvim nedavno,

sta, fašista i njihovih domaćih saveznika u pojedinim krajevinama naše domovine, Stepinac ističe »da nismo niti željeli biti bilo čija politička trubija, koja prilagoduje svoj glas časovima i željama i potrebnama pojedinih stranaka i pojedincima.« Kao da je znao da će partizani tih mjeseci takve izvake iz njegovih propovijedi tiskati i dijeliti kao dokaz da je i Crkva na njihovoj strani, dok će poslije drugim izvacima iz njegovih propovijedi dokazati kako je bio suradnik okupatora. U tom se njegovu govoru nalazi i poznata održica za zločina sto bi ih u ono smeteno doba mogao podniti i koji pripadnik Katoličke Crkve ili kak fajezina svećenstva:

»Mi smo uviđek isticali i u javnom životu načela

»Gospodo, ne dajmo se prevariti!«

● Je li Tito bio naredio da Stepinca ubiju?

Partizanska vojska ušla je u Zagreb 8. svibnja 1945. Nije ga trebala oslobadati jer su se i njemačka vojska i postrojbe NDH prije toga povukle bez borbe. Njemačko zapovjedništvo i ustaški general Maks Luburic odustali su od miniranja mostova, elektrane i drugih važnih čvorista prije vredne i prometa u gradu, premda su to namjeravali do posljednjeg trenutka. Odgovorio ih je izravno nadbiskup Alojzije Stepinac s tajnikom papinog legata don Giuseppeom Masuccijem. Prema Masucciјevu svjedočenju u posljednjem čas uspjeli su odvratiti generala Luburica od namjere da u samom Zagrebu pruži oružani otpor partizanima borbom do posljednjeg čovjeka. Pavelić je, unatoč svemu, po nekim davnim ratnim običajima, odredio čovjeka koji će formalno na njega preuzeti vlast da je predana onima koji dolaze. Budući da Stepinac nije htio u to ulaziti, tu je dužnost obavio dr. Buro Kumićić, o čemu postoji različita svjedočanstva.

Premda svjedočenjima istaknutih djelatnika partizanske tajne službe — o čemu je pisao Milomir Mađarić — Tito je bio naredio da Stepinac u prvim trencicima, u strici i panici kao nemamjeru bude smrtnik, a Bakarić da je na svoju odgovornost to zaprijevi. Benigar pak bilježi da je koji dan prije dr. Svetozar Rittig poručio Stepincu nek dočeka partizane zvonjavom svih zagrebačkih zvona jer da će oni najprije u njemu na Kapitol i odande preuzeti vlast. Ni to se nije dogodilo. No iz svega je očito što su komunisti Stepinu zamijenili, premda još nisu znali kako će naum ostvariti. Znali su, očito, da osobno nije ni za što krv, ali da je kao visoki predstavnik Katoličke Crkve u hrvatskom narodu velika zapreka koju moraju ukloniti.

Partizani su prvi put uhitili nadbiskupa Stepinca 17. svibnja. U kući u Mlinarskoj ulici gdje je bio zatočen pohodio ga je mons. Rittig. Nadbiskup je odbio razgovor u tim uvjetima sa svojim svećenikom u partizanskoj službi, bez obzira na Rittigove kriterije.

Zanimljivo je da nadbiskup nije poslijе davao opšniji izjavu o tom svom prvom tarmovanju. Od onoga što je Benigar ipak uspio saznati i zabilježiti zanimljivo je Stepinčevo razlikovanje Njemaca i ustaša. Odbijajući istražitevnu tvrdnju da je suradi-

s okupatorima, Stepinac reče da »što se ustaša tiće, nitko ne može okupiti svoju vlastitu zemlju«.

● Prvo Stepinčev fannoanje

Dok je Stepinac bio u tom zatvoru, Tito je u Zagrebu 2. lipnja primio pomoćne biskupe dr. Franju Salis Seewis i dr. Josipa Lacha s kanonicima Nikolaom Boricem, dr. Stjepanom Bakarićem i dr. Nikolom Kolarekom. S Tิตom su bili predsjednik partizanske vlade u Hrvatskoj dr. Vladimir Bakarić i mons. Svetozar Rittig. U pozdravnom govoru dr. Franjo Salis Seewis je izrazio nadu »da će vlast svoju vlast upotrijebiti da se načela njezine deklaracije o slobodi i vjerosposobi i savjesti, o slobodi udrživanja u vjerskim organizacijama, o slobodi kršćanskog odgoja na području školstva i u katoličkim odgojnim zavodima, o pravu privatnog vlasništva punom smislu riječi stvarno primjenjivati...«. Uzvrat riječ, Tito je sve to načelno priznao, premda je zaciolio da će nova vlast sve to vrlo brzo pogaziti. Zanimljivo je da je u tom govoru Josip Broz govorio o sebi rekao: »Ja krovam Hrvat i katolik.« Prvak Partije koja u to doba od svakog svog člana traži da se odrekne svake religiosnosti, javno se priznaje katoličkom. Zaciolio time nije mislio posvjedočiti svoju osobnu vjeru nego svoju pripadnost onoj kulturnoj baštini koja je u našem narodu bitno označena katoličkim kršćanstvom. Osobno nevjernik, a ipak kulturološki katolik. Vrijedi pamtići to razlikovanje i u jeku nekih najnovijih nesporazuma oko postavništva, održavanja stanovništva religijskih običaja i blagdana.

No, u tom je Tito govoru najbitnije što reče da je po njegovoj mišljenju vi čas da se Katolička Crkva u Hrvatskoj što više osamostali od Rima. Svećenici su Titu iznosili odredene primjere progona vjere, izbacivanja krizova iz škola, vrijedanja časnih sestara i slično. Tito se počinio kao da o tome pojma nema, naredivši Bakariću neka svu pomnu zabižeći.

● Tito je svaki put sve obećao

Idućeg dana nadbiskup je bio vrácen iz zatvora na Kapitol, a Tito je primio na razgovor papina osobnog izaslanika pri hrvatskom episkopatu opata Ramira Marconeia s tajnikom don Giuseppeom Masucci-

jem. Čuvši od njih kako se po školama već tvrdi da Bogu nema i kako se dječji odvraća od vjeronauka i crkve, Tito se opte zgradio do čuda i obećao da će za najviše 40 dana sve to biti sredeno. Sudtran 4. lipnja Tito se sastao s nadbiskupom Stepincom u načnosti dr. Vladimira Bakarića. Nadbiskup je među ostalim upozorio da mudri državničari poštuju i zakonski osiguravaju vjenske os-

nje, zagrebačkom hodočašću na Mariju Blistricu u srpnju 1945. Mnogoće je pošlo na Blistricu brojne nego ikada, a doček povratnika na Kapitolu pretvorio se u veliku manifestaciju narodne volje. Mnogoće je klicalo nadbiskupu, a on je govorio proročki. Sudbini vjere novoga narataja posebno je povjerio majkama, a nosilcima vlasti posredu neka vladaju tako da toga, ali neka ne uistavaju narod.

U rujnu g. 1945. Biskupska konferencija koja je tada zasjedala u Zagrebu brzojavo je zamolila Tita neka pomolje oko dvije stotine uhićenih koji su u vojnom zatvoru u Zagrebu čekali izvršenje smrte presude. Uzalud. Crkva koja je svojim zauzimanjem kod prijašnjih vlasti u doba rata spasila živote mnogih na smrt osuđenih ko-

je. Zeleći odvratiti biskupe od javnog zauzimanja protiv jednog i kritičkog stava prema novoj vlasti, te su vlasti preko mons. Rittiga obećavale biskupima da će sva pitanja biti brzo sredeni. Stepinac je rekao biskupima: »Gospodo, ne dajmo se prevariti!« I biskupi su doista 22. rujna izdali zajedničko pastoralno pismo. Nabrojiviši pobijene i zavorene svećenike, redovnike i redovnice, posebno ističu 28 nedužnih franjevaca ubijenih na Sirokom Brijegu. Navode i sva već spomenuta zlodjela protiv Crkve. Traže da se sve nepravde isprave. Znajući da će svećenici koji budu čitati to pismo narodu imati neprilika, biskupi su unaprijed preuzeuli svu odgovornost na sebe. Nadbiskup je 30. rujna sâm pročitao pismo u katedrali. Poslije će u Krašiću nadbiskup reči župniku Vranekoviću: »Nikad se nisam pokajao što smo onako nastupili. Da smo štjetili, još bi gore udarili po nama.«

● Peticija za smrtnu osudu

Biskupsko pismo snažno je odjeknulo u zemlji i inozemstvu. Komunisti su brzo priredili prosvjedne demonstracije. Komunistički tisk pokušao je tvrditi da se biskupi ponajviše bune zbog toga što ostaju bez velikih imanja s bogatim prihodima, ali svjetska javnost nije se da prevariti.

Dodjelo je i do fizičkih napada na nadbiskupa. U Zaprešiću na dan otvaranja tamjanje župe 4. studenoga 1945. automobil u kome se vozio nadbiskup napadnut je kamenjem te je on lakoše ozlijeden. Potkraj g. 1945. jugoslavenski komunisti prekinuli su dotadašnji sporazum s kraljem Petrom Karadoredevićem i uklonili iz vlade njegova predstavnika prijašnjeg hrvatskog bana dr. Ivana Šubašića. Nakon izbora na kojima više nije bilo moguće glasovati ni za koju stranku osim za već vladajuće komuniste (za one koji to ne bi htjeli, bila je postavljena tzv. čorava kutija) u mnogim mjestima ljudi se nisu usudivali u nju bacati glasalačke kuglice jer se čulo da ona iznutra nije podstavljenja te da odzvanja na što su pak načočni komunistički došnici budno pazili). 29. studenoga 1945. proglašena je nova Jugoslavija kao republika. Kralj Petar je iz Londona prosvjedovao upozoravajući da izbori nisu bili slobodni. I svjetski tisk je uglavnom tako pisao, no nije prošlo ni mjesec dana, a Velika Britanija i SAD mirno su priznale novu državu. O Božiću je nadbiskup obaviješten da se sakupljuju potpisli sa zahtjevom da on bude osudjen na smrt. U siječnju je nadbiskupa počeo Randolph Churchill, onaj koji je u vrijeme rata bio izaslanik svetoga oca među partizanima. Čim je izšao iz nadbiskupskog dvora, bio je uhień i odveden na saslušanje.

Na dan ustanka 1945. na Jelačićevu trgu Stepinac na tribinama uz Vladimira Bakarića i druge političare

ječaje državljana i slobodu savjesti, a predstavna Jugoslavija da je strahovito pogriješila što nije pravno uređila položaj katolika dok je položaj pravoslavnih bio i te kako osiguran. Posebno je stavio Titu na srce da nova vlast stedi ljudske životne. Tito je sve obećao.

Predstavnici nove vlasti nisu gubili vremena nego su posuđivali pravog vjeronauka i skolsku vlasti, sastanke, priredbi i radne akcije. Po novinama i radu svakodnevno su kleveni papu, biskupe, svećenike i časne sestre. Svih su strane dolazili glasovi o zvrskim ubojstvima i srušenju svećenika. Mnogi su ubijeni bez suda, a ubojstva, premda je narod za njih znao, komunistička policija nikako nije mogla pronaći. Širom zemlje i u velikom su broju istrebljili zarobljeni prijednici oružanih snaga. NDH i mnogi drugi gradani osmijenili su bogzadnje s ustaškom vlasti. Tako su bez suda i sudenja ili s brzinom osudama tzv. narodnih ili vojnih sudova, pobijeni i mnogi intelektualci vjernici. Opustjelo je više katoličkih selja, mnoge su katoličke župe jednostavno nestale.

Uplaćeni narod gledao je u nadbiskupa Alojzija Stepinca kao u jedino svjetlosti tih strašnih dana. To se posebno izrazilo u godiš-

munističkih voda, nije moglo od tih ljudi za užrat dobiti nimalo sličnog milosrda.

● Nezaobilazno pastirske pismo

S istog zasjedanja Bisupskog konferencijskog biskupi su Titu uputili predstavku upozoravajući da su tijekom 4 godine partizanske borbe pobijena 243 katoličke svećenice, 89 ih je nestalo, a 169 tada se nalazio u zatvoru.

Narednih mjeseci sustavno su onemogućene crkvene škole, njezina izdavačka djelatnost, vjeronauk u školama, dijeljenje sakramenata u bolnicama i kaznionicama. Crkvi su uskoro oduzeta gotovo svu dobra od kojih je prihode upotrebljavala za uzdržavanje svoga školstva i dobrovornih ustanova u korist siromašnog. Biskupska konferencija koja je zasjedala od 17. do 22. rujna 1945. uputila je Titu pismo s više upozorenja, prosavjeda i zahtjeva. Prosavjeđuje protiv oduzimanja crkvenih dobara, protiv nepoštovanja kršćanskog „braka“, sprečavanja dušobrižništva u bolnicama i zatvorima i zaključuje: »da je sadanje stanje u Demokratskoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (DFRJ), kako se onda zvala sadašnja SFRJ, op. ur.) jednako otvorenom progona Crkve, makar se to potrcalo sa strane državnih vlasti.«

Nastavlja se

»Povijest će mi dati pravok«

Pomoćni biskup zagrebački dr. Franjo Salis-Seewis objavio je okružnicom od 21. rujna 1946. svečenstvu i vjernicima da je 18. dana toga mjeseca uhićen nadbiskup dr. Alojzije Stepinac. Uhićili su ga po načelu javnog tužitelja Jakova Blaževića u kapeli u Nadbiskupskom dvoru rano ujutro kad se spremao služiti misu. Pomoćni biskup u okružnicu navodi izjavu koju je vec 17. prosinca 1945. povodom novinskih kleveta bio dao nadbiskup Stepinac:

„Prebacujte nam se da malo koljati. I mene su ne jedanput tako nazvali. Boje bi bilo ispitati kako su u našoj zemlji nastala velika grobišta. Imaju li se ona pripisati jedino ustašama i hrvatskoj vojsci, ili imaju li možda i druge uzroke? Zar su svi oni koji su bili ubijeni od 'narodnooslobodilačkog pokreta' bili doista krivici?“

I na kraju proročstvo:

„Mogu biti osuđeni, mogu biti osuđeni i drugi biskupi, mogu biti poubljeni svećenici i vjernici, no stanje se neće poboljšati, paće bit će sve gore i dovest će do pada. Živi primjer je Hitler. Ako meni nećeće dati pravo, povijest će mi ga dati. Kao što su mnogi procesi koje je Hitler upriličio protiv Crkve služili samo za njezinu proslavu, tako će i ovaj, jer Krist stoji iza Crkve.“

Budući da nadbiskup nije htio tražiti branitelja, sud mu je kao branitelja imenovao dr. Ivu Poiteva i dr. Natku Katičića. Ozna je sprječila svaku njihovo savjetovanje s crkvenim predstavnicima, a uhićeni nadbiskup mogao se s njima sastati samo jedanput.

● Lov u mučnom

Sudjenje nadbiskupu Alojziju Stepincu komunisti su pripremali dugo i vježto. Njegov tajnik dr. Ivan Salic bio je uhićen već 15. studenoga 1945. Zatim je u zatvor stavljen franjevacki provincialj s Kapitola o. Modest Martinčić s osmoricom subraće. U istoj je skupini optuženi i u Zagrebu uhićen Erich Lissak, ustaški pukovnik na čelu službe unutrašnjih poslova u NDH. On je, vrativši se tajno u Zagreb, nenajavljen bio pohod nadbiskupa koji ga je odmah optužio, ali ga naravno nije prijavio komunistima. Salić i dvojici drugih svećenika komunisti su podmetnuli blagoslov zastave na vodno namijenjene protukomunističkim borcima u Šumi, a franjevci su trebali biti krivi što su neki službenici NDH prije povlačenja u njihovu grobnicu sakrili izjemu količinu zlata. Svima spomenutima osim Stepinca sudjenje je započelo 9. rujna, a 23. rujna tužitelj je zatražio da im se priključi i optuženi nadbiskup. Glavna rasprava otvorena je 30. rujna, u dvorani gimnastičkog učilišta sučelice Tehničkog fakulteta u Kačićevoj ulici br. 26.

Dvorana je bila ispunjena na naručenim pristalačama novoga režima. Javni tužitelj govorio je satima — svega 48 sati — a odvjetnike su prekidali ako bi produžili preko 20 minuta. Zapisiči i novinski izvještaji krivotvorili su ono što

se u sudskoj dvorani govorilo i dogadalo. Nadbiskup je optužen za izdaju domovine, za suradnju s okupatorom zbog prisilnog provođenja pravoslavnih u katolištvo, zbor susretu s Erhemom Liskom ...

● »Poštivao sam volju svoga naroda«

Cetvrtoga dana rasprave 3. listopada nadbiskup je odričao obrambeni govor. Govorio je 38 minuta. Re-

Stepinac u ćeliji lepoglavskog zatvora

dom je odgovorio na sve optužbe.

O pokatoličavanju pravoslavnih, je među ostalim rekao: „Cinjenica je da sam morao premještati župnike jer im je prijetila opasnost od smrti od pravoslavnih, jer su ih Srbi htjeći ubiti zato što su otezali prijelazima. Cinjenica je da se u prošlo ratno vrijeme Crkva morala provlačiti kroz poteske kao zmija, a išlo se na ruku srpskom narodu s raznim danom da mu se pomogne — kako da lidi u moglo.“

Na optužbu da je bio vojni vikar hrvatske vojske upozorio je da je tu službu imao i u bivšoj jugoslavenskoj vojsci i da to nije ništa drugo nego duhovna skrb za katoličke vjernike koji služe vojsku.

O svom zauzimanju za pravo hrvatskog naroda na vlastitu državu:

„Samo govorio o pravu hrvatskog naroda na slobodu i nezavisnost, sve je u skladu s osnovnim načelima saveznika istaknutim u Jalti i u Atlantskoj povelji. Ako prema ovim zaključcima svaki narod ima pravo na svoju nezavisnost, zašto bi se to onda branilo samo hrvatskom narodu. Sveti Stol-

ca je toliko isticala da i mali narodi i narodne manjine imaju pravo na slobodu. Za katolički biskup i metropolit ne bi o tome smao ni pisnuti? Ako treba, past ćemo jer smo vršili svoju dužnost. Ako mislite da je hrvatski narod zadovoljan ovom sudbinom, ili mu eventualno još pružite priliku da se izjasni, s moje strane nema potreba. Postoje sam volju svoga naroda i postavit ću je.“

Ponovno nabrojivši nepravde i nasilja što su ih tih mjeseci komunisti činili Crkvi, nadbiskup je zaključio:

„Mi ovakvu slobodu smatramo iluzijom i nai nećemo biti bespravno robije. Borit ćemo se svim zakonitim sredstvima za svoja prava i u ovaj državi.“

Zatim se nadbiskup okomio na promicanje bezbjednosti osobito u školama. Uspitao je kako se nova država

Istopada nijedan nije bio s područja zagrebačke nadbiskupije. Svjedočili su o prisilnom prevodenju u katolištvo. Ni s jednim od tih slučajeva Stepinac nije mogao imati veze već i zbog toga što se njegova nadbiskupska vlast protezala isključivo u granicama zagrebačke nadbiskupije. Javni tužitelj protiv se dovodjenju svjedoka koji su htjeli svjedočiti kako ih je Stepinac u doba rata spašavao kao Srbie i Zidove. Zanimljivo je da su i neki pravoslavni svećenici na čelu sa slavonskim episkopom Emilianom htjeli svjedočiti da Stepinac nije kriv za prisilno pokatoličavanje. Nije im bilo dopušteno svjedočiti. Doktora Milutina Radetića, pravoslavnog vjernika, primarijusa Sveučilišne klinike u Zagrebu, koji je htio svjedočiti nadbiskupu u prilog Blaževiću je istjeran iz svog ureda s povikom: „Marš napole, klerofašisto!“ Ma lo zatim smijenili su ga s položaja primarijusa.

● Partija nije pobijedila

U novije doba u više je časopisa bila objavljena obrana koju je pred sudom održao nadbiskup odvjetnik po službenoj dužnosti dr. Ivo Politeo. I on i dr. Ratko Katičić sustavno su iz mnogo argumenata pobili sve navode optužbe. No, kao i u svim sličnim namjestenim stalinističkim procesima, sve je bilo uzalud. Osuda je bila donesena prije sudjenja. U najnovije doba Blažević je jednom, povjerujući priznao da se je više dana s Titom na Bledu dogovarao kako Stepinac treba suditi i odsudit. Stotvrti Titove uspomene oštro su Blaževiću zamjerili što tako blati čovjeka koji je za životu očito znao paziti da ne bude izravno upleten u postupke u kojima se lako gubio ugled pred svjetom. Blažević je, koliko znamo, zašutio ali nije porekao. Nadbiskup Alojzije Stepinac osuđen je 11. listopada 1946. —na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 16 godina, te na gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od 5 godina“.

Saslušavši osudu, nadbiskup nije kazao ni riječ.

Erlich Lissak, čuvši da je osuđen na smrt vješanjem, viknuo je: „Živjela Nezavisina Država Hrvatska!“

Nakon osude nadbiskup je u zatvoru smjela požediti majku Barbara i mons. Hurley iz Apostolske nunciature u Beogradu.

Osim dana osuđenja je zadržan u Zagrebu. Čekali su hoće li moliti za milost. Bilo je, naime, jasno da nisu pobijedili. On će poslijepodne zabilježiti što je tih dana mislio, među ostalim: „Ako partija misli da su mojom osudom i zatvorom postigli pobedu, onda su plitki...“

Poslijepodne u Krašiću nadbiskup bi na oblijetnicu osude služio misu u najvećoj mjesnici i rado je toga dana primao čestitke od svojih najbližih.

Nastavlja se

Kardinalova misa za Tita

• Svjedočanstvo američkih Židova

Vijest da je nadbiskup Alojzije Stepinac 11. listopada te 1946. godine osudio kao ratni zločinac na 16 godina robije odjeknula je širom svijeta, kao još jedan dokaz da komunizam suštveno nastoji uništiti Katoličku Crkvu u svim zemljama u kojima je došao na vlast. Mnogi istaknuti ljudi javno su prosvjedovali. Već 12. listopada Louis Breier, predsjednik Udrženja američkih Židova je na konferenciji u Bronxu izjavio:

«Taj veliki čovjek Crkve osudio je kao suradnik nacizma. Mi, Židovi, prosvjedujemo protiv takve klevete. Poznavajući vrlo dobro njegovu prošlost, možemo reći da je on od godine 1934. i svih slijedećih godina bio uvijek vjerni prijatelj Židova i da nije toga skrivali u doba okrutnih progona pod režimom Hitlerovim i njegovih pristalica. Bio je on jedan od onih rijetkih ljudi u Europi koji su ustali protiv nacističke tiranije u času kad je to bilo najopasnije. Taj čovjek koji je sade žrtva sabljevne osude, u doba nacističkog režima neprstano je otvoreno i neustrošivo govorio protiv nacističkih zakona. Njegovo protivilje nacističkoj tiraniji nikad nije prestalo ni se umanjilo. Otvoreno je proglašio svoj žut zvijezde, ističući da je to povreda ljudskog dostojanstva. Uz Piju XII. nadbiskup Stepinac bio je najveći branitelj prigovorenih Židova u Europi.»

Jugoslavenskim vlastima došlo je iz mnogih država i s vrlo uglednim mjestima toliko prosvjeda da je u ožujku 1947. sam predsjednik komunističke republike vlade u Zagrebu dr. Vladimír Bakarić osobno pohodio Stepinca u lepotljivostom zavodu. Donoš mu je već napisanu molbu za pomilovanje. Neka je samo potpis u Titu će ga odmah pomilovati, on onda može slobodno u inozemstvo. Nadbiskup Stepinac, naravno, nije prihiljao ponudu nego je poručio Titu da ne traži pomilovanje nego novo sudjelje ali ne pred komunističkim nego pred nezavisnim sudom. Bakarić se vratio neobavijen posta.

Nadbiskup Alojzije Stepinac bio je u lepotljivostom zavodu od 19. listopada godine 1946. do 5. prosinca 1951. A od tada do svoje smrti 10. veljače 1960. bio

je zatočen u rođnom Krašću.

Tijekom svih lepotljivih godina nadbiskupu su na više načina ponavljali ponudu da istake barem neko slaganje s režimom, da bude pomilovan. Osim ponude da ode u inozemstvo pojavljivala se i mogućnost da pomilovan ostane u Zagrebu. No, on je svakravno spoznavao da mu je dodjeljena služba znaka pred očima ponizene narode i progone Crkve. U njezinu se bilježnjaku više puta pojavljuje odluka: «Neću popustiti! Frangar non flectar! — Neka me stome, ali neće me savitici!»

• Zatočenik u Krašću

Ministar unutrašnjih poslova Narodne Republike Hrvatske Ivan Krajić je 1. prosinca 1951. izdao ješte da se Stepinac pusti na uvjetni otpust s time da do isteka vremena na koje je izrečena kazna, upravo do 18. rujna 1962, mora boraviti kao zatočenik u svom rođnom mjestu Krašću. To ga su ga dana i prevezuti u Krašć gdje je on odlučio stanovati u župnom dvoru. Dočekao ga je kraščki župnik Josip Vraneković s časnim sestrarama Družbe Služavki maloga Isusa. Župnik je nadbiskupu prepustio svoje dvije sobice na katu. Sutradan na Nikolinje nadbiskup je već služio južniju misu u župnoj crkvi pred narodom rasplaćanim od radošću. Novinarima koji su ga ubrzo došli počititi rekao je da nije tražio puštanje u Lepoglave, da mu je dužnost trijeti i radići za Crkvu, da Crkva neće odustati od svojih prava i da on neće napustiti domovinu.

Svih godina svoga zatočenja nadbiskup Stepinac budno je pazio kamo vlast smjeri, te se je upozoravao svećenike da se ne deju prevariti. Tito je još godine 1949. primajući članove prorezinskog svećeničkog udruženja otvoreno rekao: «Zašto se niste vi odjeliši od Rima kao što smo se mi od Moskve?» Nadbiskup je poticao bliske i svećenike da se protive osnivanju tih prorezinskog svećeničkih društava. Crkvena vlast ih je stavlja u različiti u Sloveniji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, već prema različitim prilikama i povijesnom okolišu.

• Velikosrpstvo i komunizam zajedno

U Hrvatskoj koja je bila najizjavnije ugrožena od velikosrpske komunističke vlasti, stav Crkve bio je najodređeniji. Stoga je svećeničko staleško društvo malo je odgovorio:

«Nećel Komunizam bi, naime, u slijepu sporazumu morao odustići od svojih glavnih načela.»

• »Ne smijemo ih mrziti«

Zbog nadbiskupova boravka u Krašću vlast je umnožila broj načinjavača u tom mjestu. Nitko od strana nije se smio susretati s kardinalom. Ni župnici iz susjedstva. Milicijani su morali prepoznavati strance i razlikovati ih od kraščanaca kojima ispac nije bilo zabranjeno ulaziti u župnu crkvu i ondje susretati kardinala.

Zupnik Vraneković na više je mjestu zabilježio kako je kardinal možio za svoje progonitelje. Posljednjih mjeseci svoga života posebno je privlačio mlađe za spasenje onih koji su najviše skrivali njegovu osudu i tannovanje. Posebno mu je bilo strožastra. Govorio je da je tamo ljudima kruh gorak i da će ih kadi se sve to završiti jednora otupiti oko svoga stola. Čuvši jednoga dana preko

svetu misu za Vas odskočiti. Osim toga da je ujedno isticao: i komunisti su naša braća, mi ih moramo ljubiti. Jeste li me razumjeli? Mi ih moramo ljubiti!

Ovo vam javljam, gospodine Maršale sa željom da Vam molitva našega kardinala zaista donese blagoslov.

• Neizljječiva bolest

Došavši u Krašću nadbiskup Stepinac je medu ostalim rekao da ga tijekom pet godina u Lepoglavi nije uznenirivala nikakva bolest. U listopadu 1952. počeo se osjećati slabljim. U cijeloj noći krv se zgurala u žili. Operacija je izvršena u samom župnom dvoru u Krašću. Već na Božić mogao je opet k oltaru. U travnju 1953. na kardinalovu licu pojavile su se crvenoljubičaste mrlje. Krajem svibnja je njegov osobni liječnik nakon pregleda krv ustanovio dijagnozu: morbus Vaskquez. Bolest je po dotadašnjem i

Kardinal Stepinac s župnikom Vranekovićem i prvoprvečnicima u Krašću

udružene u istom cilju. Sreća je naša što oni koji su inicijatori toga ne računaju s glavnim faktorom, a to je Bog.»

Brazilski novinar Lucian Garneiro je 29. studenog 1952. u Beogradu slušao radio i čuo da Papa proglašuje imenovanje Alojzija Stepinca za kardinala. Dojurio je u vlastak u Zagreb. Bilježi kako je, ne znajući hrvatski, također rekao samog jednu riječ: «Stepinac!»

Vozac je klimnuo glavom, primio ga u kola i dovezao u Krašć. Taj je novinar prvi čestital Stepincu imenovanje. Bijesni komunistički miting pred crkvom i župnim dvorom potvrdio je točnost vijesti. Stepinac je ističao da radi primanja kardinalskog šešira neće putovati do domovine. Papino priznanje Stepincu toliko je razbjesnilo Titu da je 17. prosinca stigla vijest da je jugoslavenska vlast prekinula diplomatske odnose sa Svetom Stolicom. Dopisniku Associated Pressu koji ga je tih dana upitao hoće li doći do sporazuma između države i Crkve kardinal je odgovorio:

radija kako jugoslavenskim vlastima zlo ide u međunarodnim odnosima, reče župnik:

«Ne smijemo se radovati tutoj nesreći. Ne smijemo biti mrziti već moliti za njih. Posebno se moramo moliti da bi im njihov neuspjeh otvorio oči, da na vrijeme progledaju.»

Nakon kardinalove smrти hrvatska kiparica Mila Vod koja je načinila posmrtnu masku kardinalova lica napisala je 16. veljače 1960. osobno pismo Josipu Brozu:

«Gospodine maršale!

Ono što ču sada pisati ne činim ni pod čijim upitom nego po svojoj inicijativi i na svoju odgovornost. Tijekom više od dvadeset godina imala sam čast izvoditi kiparske radevine za našega pokojnoga kardinala Alojzija Stepinca. Kad sam godine 1958. dobila način da uredim kapelicu svetoga Ivana u Krašću, rekao mi je tamošnji župnik gospodin Josip Vraneković da mu je Eminencija nakon svoje teške bolesti rekao da će prvu

skustvu neizljječiva i može trajati najduže deset godina. Uz lijekove što se provizore od slezene uobičajeno je liječenje rentgenskim zrakama. Za to bi bilo trebalo preseliti se u Zagreb. Vlast je dala znati da bi moglo biti udovoljeno također kardinalovu molbi, ali on nije htio ništa moliti. Mjesecima je bolest napredovala. Govorilo je:

«Vidim da od zdravlja nema više ništa. Spremaj se ti, nadbiskupe, na drugi svijet!»

Papa Pio XII. koji je visoko cijenio kardinala Stepinca umro je 9. listopada 1958. Novi papa Ivan XXIII. izabran je 28. listopada. Kardinal se sjecao da ga je taj prelat Giuseppe Roncalli dok je bio papinski diplomat u Bugarskoj, pohodio u Brezovici kraj Zagreba. Uskoro je Papa preko kardinala Tarđinija izradio Stepincu svoje divljenje i zahvalnost za junačko svjedočenje.

Nastavljaja se

»Stepinac neka nas uči!«

Kad je sve prošlo možemo se čuditi naivnoj upornosti komunističkih vlastodržaca! Kako nisu mogli shvatiti da je bilo izgubljeno? Uporno su do kraja nastrali.

Krajem godine 1959. prilikom pretrave u dakovskom sjemeništu pronašli su nekoliko pisama koje je Stepinac pisao tamošnjim svećenicima. Nakon što su bili uhićeni dakovski duhovnik, dva prefekta i nekoliko bogoslova, kardinalu je u Krašiću došao poziv da dođe na sastanak u miličku stanicu. Odbio je i poslao im pismo. Ištice:

„Nikad nisam držao ništa držim za državu nijednu političku stranku, pa bila ona Komunistička partija Jugoslavije... ili ma koja druga. Ako se pak borim protiv njezine ideologije, budući da sam uvjeren kako je potpuno netočna, da li je to možda borba protiv države?“

Tih dana dolazio je u pohode papu predsjednik SAD Eisenhower. Znalo se da neće doći u Beograd ponajviše zbog postupanja jugoslovenskih vlasti prema našemu kardinalu. Kardinal je o tome rekao:

„Ja im nisam kriv. Zašto su me sudili? Sto su skuhali, neka sada kusuju.“

Sveti smrt

Poslijednju misu kardinal je služio u nedjelju 7. veljače 1960. Propovijed koju je on napisao mjesto njega je piročito svećenik Šimečki. Početke ručka bolesnika je morao u prevet. Iz sata u sat bolesti su bili sve teži. Casnoj sestri koja ga pitala da li mu što treba, odgovorio je najkratće:

„Milost Božja!“

U srijedu oko 10 sati zarnolio je župnika da sašluša njegovu veliku ispraviju u koju je sakupio cijeli svoj život. Zatražio je i sakrament bolesničkog pomazanja i papin blagoslov što se daje umršćima. Kad mu rekoše da su pozvani liječnici iz Zagreba i da će uskoro stići, on reče:

„Lijepo mi ih pozdravite, ali mi se više nećemo vidjeti.“

Oko dva sata poslije podne sestre su započele molitvi krunicu, a on je tih zajedno s njima molo. Tocno u 14 sati zatražio je voštanicu koju je sam dao blagosloviti na Svjećeniku znači da će mu skoro trebati. Držeći zapaljenu svijeću u ruci šaptao je:

„Fiat voluntas tua“, što znači: „Budi volja tvoja.“

To su mu bile posljedne riječi. Izdahnuo je u 14 sati i 15 minuta. Zapaljena svijeća još je cijeli

sat gorjela u njegovoj stiši.

Krašćanci i Krašćanke odmah su nagrnuli u crkvu na molitvu. Iste je večer papa Ivan XXIII. poslao brzojavnu saznanju nazivajući hrvatskog kardinala »velezaslužnim za sveopću Crkvu«.

Prvo kardinalovo čudo

Vlast je odlučila da pokojnik mora biti pokopan u Krašiću, jer da po zakonu osuđenik mora i poslije smrti ostati u zatvoru ili u zatočeništvu sve dok mu ne isteče vrijeme kazne. Mrtvo tijelo ipak su odmah odvezli u Zagreb na razudbu pri sudskom liječniku pregledu. Razudba

vijek ni u orkvenoj ni u gradiščanskoj javnosti ne počela se pitanje.

U petak je državna vlast iznenadila promjenila stav i dopustila da kardinalovo tijelo bude sahranjeno u katedrali. Mone Seper je tu promjenju nazvao prvim kardinalovim čudom. Poslije se čulo da su se komunisti uplašili u Krašiću ne bi razvilo veliko proštenje kamo bi htihili ijudi iz cijelog svijeta. Računali su da će se u velegradu među tolikim crkvama i starim grobovima taj još jedan grob nekako izgubiti. I tu je Provinost prevarila tirane.

Nije lako shvatiti čega su se komunisti vlastodržci tih dana toliko bojali. Cijeli kraj oko Krašića bio je prekriven vojskom u

Veliki znak u Rimu

Papa Ivan XXIII. u Rimu je načinio izuzetak i tako da večeri znak. Za pokojnog Stepinca odredio je zadržnice u bazilici svetoga Petra, takve zadržnice, »papinska kapela«, održavaju se samo za one kardinalne koji služuju u Rimu. No te su se zadržnice pretvorile po svom sazdanju u proslavu poput kanonizacije. Nije se toliko moglo za pokojnikov dušu koliko se njemu utječa u zagovor i isticalo ga za uzor. Misu je predvodio poznati antifašist kardinal Eugen Tisserant. Sam je Papa održao govor u čest velikoga pokojnika. Govor:

„Molimo da bi sretno došlo do proslave njegova izabranoga duha. A on će nam zato odozgo isprostiti i odvadnost da spremno snosimo žrtve skopljane s vrijesnjem našim dužnostima.“

Posebno je Papa zahvalio onima koji su, ba je tako rekao, »po primjenu rimskoga upravitelja Pilata vratili mrtvo tijelo da bude sahranjeno.« I zadebio je Papa da bi Stepin-

čevićem učenikom. Cio razvoj događaja na ovom tlu pokazao je da Sveti Stolice ostaje vjerna usmjerenu koju je označeno Stepinčevim imenom.

I veliki hrvatski kipar Ivan Meštrović ištice tu vjernost u sažalnom brzjavu što ga poslao u Krašić župniku Vranekoviću:

„Uvjeren sam da je veliki polojčajnik zadokao odi hvali Gospodina što ga je odlikovalo da od zadnjeg časa ostane vjeren njemu i hrvatskom narodu.“

Proročanstvo o komunizmu

Talijanski konzul u Zagrebu je mona Seperu pisao na sam dan Stepinčeve pogrebe išticeći Stepinčevu proročanstvo o proasti krvavoga komunizma. Stepinac je, naime, u listopadu 1946. bio izjavio pred komunističkim surdom:

„Učinili ste sudobnosnu pogriješku što ste ubili 230 svećenika. Narod to neće zaboraviti, jer ste mu time pokazali kakvu mu slobodu domonite.“

Velicanstveni aprovod toga dana u katedrali konzul Udoni je smatrao potčetkom ispunjenja tog proročstva:

„Danas ujutro je narod dao odgovor na to proročanstvo s onim izvanrednim dostojanstvom kakvim Hrvati svjedoči pređući da znadu trpeći.“

To se proglašio očito ispunjeno godine 1990. kad je i u Hrvatskoj voljom naroda moraoći s vlasti totalitarni komunizam. Trebalo je čekati trideset godina. I biti dalje spremna na žrtvovanje na istom putu za istu slobodnu i bogatiju čovječnost.

* Prema knjizi o Alekse Benigara »Alojzije Stepinac – hrvatski kardinal prikazan Živko Kusić.

Nadbiskup Stepinac na sudu

(obdukcija) izvršena je na Salati u Institutu za sudsku medicinu. Tijelo je, ističe Benigar, balzamirano. Već rano ujutru u četvrtak vraćeno je u Krašić.

Te noći na Salati moralo se dogoditi ono o čemu je Stepinčev nasljednik nadbiskup Franjo Seper govorio samo s najvišjom. Lijevljivima, o čemu se i danas ni u orkvenim krugovima ne voli govoriti. Lijevljivim koji su vršili obdukciju potajno su izvadili srce po hrani su ga bocu u odgovarajuću tekućinu da se sačuva. Tako preparirano srce našlo se kod nadbiskupa Šepera. Očito je bilo namjeru – dobrobit ljudi sačuvati to srce u katedrali kad je već bilo određeno da tijelo mora ostati u Krašiću. Ali, tajna nije sačuvana. Ne zna se tko je odas policiji. Agenti su uskoro došli u nadbiskupski dvor na Kapitol i nadbiskup Šeper im je mora predati kardinalovo srce.

Nikad se nije saznao što su s njime učinili. Da ga nisu, možda, diskretno vratili u tijelo koje je ipak sahranjeno u katedrali? Zanimljivo je da se još u-

pokretu. Policija je kontrolirala sve željezničke i autobusne postaje i sprečavala da mnoštvo ne dođe u Zagreb. Kao da su se bojali narodnoga ustanka.

Kardinalov pogreb u zagrebačkoj katedrali 13. veljače te godine bio je donjan da je narod nepokoriv do vjeruje. Mnoštvo je ispunilo katedralu i cijeli Kaptol. Voditelj obreda nadbiskup Šeper posebno je istaknuo da je pokojnik prije svega bio branitelj osnovnih i neotuđivih prava ljudske osobe.

Lijep je položen u kriptu ispod glavnog oltara uz lijes velikog biskupa Maksimilijana Vrhovca. Ondje također počivaju zemni ostaci hrvatskih mučenika Eugena Kvaternika, Petra Zrinjskog i Franje Krste Frankopana, te Petrova sinova Ivana.

Otkako je u katedrali sahranjen Alojzije Stepinac, ona je na nov način dobila svoju dušu. Grob zrači i privlači, ispunjuje crkvu, dješuje kao navještaj društvenih promjena.

va žrtva dopustila vjernim dušama »da barem izdale ka pozdrave povratak gravida i vjerskog mira«.

IZ Milana je progovorio nadbiskup Montini, koji će nakon smrti Ivana XXIII. postati papa Pavao VI. On je zagrebačku nadbiskupiju nazvao jednom od najuglednijih i najvećih u svijetu. Posvjeđio je svoje uvjerenje da je Stepinac žrtva nepravedne osude, da nije bio ratni zločinac nego protivnik zločnike komunističke vlasti:

Jedan od petorice svetihi svjedoka

„Da je Stepinac htio od slobodna i ponosna čovjekova postati slijepo poslušni slugom marxizma, mogao je postati 'velik' predstavnik svoga naroda. On to nije htio i zato je morao pasti.“

Vedad tada, čim je Stepinac umro, budući papa viđa da je riječ o jednome iz niza velikih boraca koji označuju otopor Crkve bezbožne komunizmu ovo-ga doba. Nije ih sve na-